Халқ денгиздир, халқ тўлқиндир, халқ кучдир

ХАЛҚ СЎЗИ

خلق سوزی

ҲИЖРИЙ ҚАМАРИЙ, 1412 ЙИЛ, ШАВВАЛ, 6-КУН.
ШАМСИЙ, 1371 ЙИЛ, ҲАМАЛ, 20-КУН.

Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгаши ва Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Вазирлар маҳкамасининг рўзномаси

1991 йил 1 январдан чиқа бошлаган | 1992 ЙИЛ 9 АПРЕЛЬ, ПАЙШАНБА, 68-СОН • 319 • | НАРХИ ОБУНАЧИГА 15 ТИЙИН. СОТУВДА 1 СУМ.

СУРХОНДАРЁ вилоятининг Ангор районидаги «Ангор» давлат хўжалиги иссиқхоналарида етиштирилган карам ҳосили йиғиб-териб олинмоқда. Шу билан бир вақтда 162 гектар очиқ майдонларга экилган кўчатлар парвариши яхши йўлга қўйилганлиги туфайли уларнинг авжи баланд.

СУРАТДА: оилавий ижарачилар (чапдан) Зоҳир Ҳамроев, Ашур Раупов, бригада бошлиғи Акром Шобиров экинзорда.

И. ХУЖАЕВ олган сурат.

ИЖОДКОР ВА ИЖРОЧИГА ҒАМХЎРЛИК

ЎЗБЕКИСТОН Президенти ҳузуридаги Вазирлар маҳкамаси адабиёт ва санъат асарларини чоп эттиргани, ижроси ва бошқа йўлларда қўлланилгани учун муаллифлик ҳақини белгилаш тўғрисида қарор қабул қилди. Мухбиримиз Ўзбекистон Жумҳурияти молия вазирининг муовини В. С. Бёгановдан шу ҳужжатни шарҳлаб беришни илтимос қилди.

— Маълумки, ушбу қарорга биноан, — деди вазир муовини, — 1992 йилнинг 1 январидан бошлаб муаллифлик ҳақи Ўзбекистон ССР Вазирлар Кенгашининг 1988 йил 16 ноябрь қарорида белгиланганидан икки баравар оширилган.

— Виль Савельевич, шу изоҳингизнинг ўзидан яна савол туғилади. Президент ҳузуридаги Вазирлар маҳкамасининг 158 рақамли қарори шу йил 1 апрелда қабул қилинган. Муаллифлик ҳақини эса 1 январдан ошириш ҳақида гап бораяпти. Буни қандай тушунмоқ керак?

— Демак, янги ҳақ миқдори муаллифлик ҳақи айнан йил бошидан ошганлигини ҳисобга олган ҳолда кўриб чиқилмоғи керак. Афтидан, масалани ҳар бир ҳолатда ўша вазиятдан келиб чиқиб ҳал этиш мақсадга мувофиқ кўринади.

Муаллифлик ҳақининг ошиши Маданият вазирлиги, Давлат матбуот қўмитаси тизимлари ва Ўзбекистон Жумҳурияти Телевидение ва радио эшиттириш Давлат компаниясига тааллуқли. Бундан ташқари ушбу қарорда ҳамма газета ва журналларнинг муҳарририятларига авторлик ҳақини 1991 йилдагига нисбатан икки баравар оширишга рухсат берилади.

— Кечирасиз, сўзингизни бўлишга мажбурман. «Рухсат берилади» иборасн юқорида қайд этилган фикрларнинг амалга ошиши мумкинлигига шубҳа туғдиради. Ахир «рухсат»ни эътиборга олиш ҳам, олмаслик ҳам мумкин-ку. Бунинг устига бу «рухсат» қайси маблағлар ҳисобидан амалга оширилади?

— Маданият вазирлиги Матбуот давлат қўмитаси ва Телевидение ва радиоэшиттиришлар давлат компанияси билан бир қаторда жумҳурият бюджетида турадиган вазирлик ва идоралар чиқараётган ҳамма матбуот нашрларига қўшимча маблағ ажратилган. Ўйлаймизки, бу нашрларнинг ҳаммасини санаб ўтиришнинг ҳожати бўлмаса керак, чунки жамоалар ўзларининг қайси вазирлик ёки идораларга қарашли эканликларини яхши биладилар. Аммо бошқа бир нарсани алоҳида таъкидлаш керак: Матбуот давлат қўмитаси ва бошқа ташкилотларнинг ҳамма вилоят бўлинмалари ҳам муаллифлик ҳақини тўлаш учун қўшимча маблағ оладилар, булар ушбу қарорда санаб ўтилган. Бошқа ташкилотлар эса муалифлик ҳақини ўзларининг ички ресурслари ҳисобидан оширишлари мумкин.

Умуман, муаллифлик ҳақини ошириш учун ижтимоий суғуртага ўтказиладиган маблағлар ҳисобга олинган ҳолда 14 миллион сўмдан кўпроқ, шу жумладан, газета ва журналларнинг муҳарририятлари учун 3 миллион 33 минг сўм пул ажратилган.

Бу тадбирлар жумҳурият ҳукуматининг аҳолини ижтимоий ҳимоялаш борасида олиб бораётган изчил дастури йўлидаги яна бир қадам бўлибгина қолмай, маданият арбоблари, журналистлар, муаллифлар ва ижрочиларнинг ижодий куч-ғайратларини янада рағбатлантиришга қаратилган жиддий турткидир.

Ю. КАЗАЧЕНКО.

Ер юзи бўйлаб

Одамлар. Воқеалар. Янгиликлар.

ЖУМҲУРИЯТДА

ТЕХНИКАВИЙ ёрдам кўрсатиш Европа ҳамжамияти комиссияси аъзолари республикамиз ҳаёти билан танишмоқдалар. Таркибида 12 та ривожланган мамлакат вакиллари бор. Уларнинг мақсади — республикамиз халқ хўжалигини барқарорлаштиришга ёрдам бериш. Комиссия раҳбарининг таъкидлашича, тез кунларда Ўзбекистонга ҳаётни изга туширишга тўсиқ бўлаётган муаммоларни ўрганадиган махсус экспертлар гуруҳи келаркан. Улар илмий таклифлар, техникавий дастур ишлаб чиқдилар, турли соҳаларда меҳнат қиладиган малакали мутахассислар тайёрлашга киришадилар.

* * *

САМАРҚАНД ташқи иқтисодий алоқалар уюшмаси маъмурияти Туркиядан келган ишбилармонлардан бир гуруҳини қабул қилди. Суҳбат чоғида меҳмонлар Самарқандда мебель ишлаб чиқаришни йўлга қўйиш хоҳишини билдирдилар. Бундан ташқари уюшма Олмониянинг «Шоҳид ЛТД» фирмаси билан тикувчилик фабрикасини қуришга аҳдлашди.

* * *

БИРЛАШГАН Миллатлар Ташкилотининг Ўзбекистонда меҳмон бўлиб турган гиёҳвандлик бўйича назорат делегацияси республикада гиёҳвандликка қарши тиббиёт ва ҳуқуқ-тартибот ташкилотлари олиб бораётган ишлар билан танишди. Республика Ички ишлар вазирлигида бўлиб ўтган учрашувда Ўзбекистон иқлими гиёҳвандлик ўсимликлари ўстиришга қулай, лекин тартибот ходимлари уни аниқловчи асбоб-ускуналар билан яхши қуролланмаганликлари таъкидланди. Меҳмонлар бу борада Ўзбекистонга амалий ёрдам кўрсатишмоқчи.

ҲАМДЎСТЛИКДА

РОССИЯ халқ депутатлари VI съезди кун тартиби шу қадар тиғизки, белгиланган икки ҳафта муддат камлик қилса керак. Иқтисодий ислоҳотнинг бориши, Россия Федерациясининг янги Конституцияси лойиҳаси, МДҲ тақдири масалалари юзасидан музокаралар, айниқса, қизғин ўтиши кутилмоқда. Матбуот марказида бўш ўриндиқларнинг талаш бўлаётгани ҳам шундан дарак беради. Бу сафарги съездда рекорд даражада — 267 та турли оммавий ахборот воситаларидан 2 мингга яқин журналист рўйхатдан ўтказилган.

* * *

БУГУНГИ КУНДА пул зарб қилишнинг ўзи бўлмай қолди. Негаки, бир тийинлик тангани зарб қилиш 35 тийинга тушаяпти. 5 тийинликни муомалага чиқариш учун 1 сўму 45 тийин сарфлаш керак бўлади. Шундай бўлса-да, яқин вақтларда 1, 3, 5 ва 10 сўмлик танга пуллар муомалага чиқарилса ажаб эмас. Чунки 1 сўмлик қоғоз пул ўртача саккиз ой умр кўрар экан. Танга пуллар эса ўн йиллаб яшайди.

* * *

ҲОЗИР россияликлар кўпроқ қайси раҳбарга умид боғламоқдалар! Россия Фанлар академиясининг ижтимоий-сиёсий тадқиқот институти мамлакатнинг 19 музофотида сўров ўтказиб, бу саволга жавоб олишга уринди. 60,4 фоиз аҳоли ёруғ кунларга фақат Б. Ельцин олиб чиқади, деган фикрда, 33,5 фоиз халқ А. Руцкойга, 27,1 фоизи эса Р. Хасбулатовга ишонаётган экан. С. Шахрай (13,6 фоиз) ва Е. Гайдарга (19,7 фоиз) умид билан қарай бошлаганлар ҳам илгаригидан анча кўпайиб қолди.

* * *

ДОҒИСТОН Ички ишлар ва Хавфсизлик вазирликлари «Доғистон Жумҳурияти фуқароларининг ўт очиш қуролларига эга бўлиш, сақлаш ва олиб юриш ҳуқуқлари тўғрисида»ги масалани Олий Кенгаш муҳокамасига киритишга мажбур бўлдилар. Сабаби — жумҳуриятда ижтимоий ҳаракат бошлиқларига қарши жиноий ҳуружлар даҳшатли тус олди. Бундай суиқасдлардан жабрланганлар 50 кишига яқинлашиб қолди.

* * *

ҲАЗИЛНИНГ таги —зил деб бежиз айтишмайди. «Евроникс» ахборот агентлиги томонидан газеталарда Юрий Никулинга «Мерседес-Бенс» ва «Волга» автомашиналари 70 ёшга тўлиши муносабати билан совға қилингани ва у бойлигини «ёмон кўзлардан» асраши учун учта тўппонча ҳам берилгани ҳақидаги хабарларни эълон қилган эди. Шундан сўнг машҳур цирк артистига танишу бегоналар тинчлик бермай қўйишди. Никулинининг айтишича, бу хабар шунчаки ҳазил экан. Цирк жамоаси янги «Волга» харид қилгач, эскисини ўз директорига шахсий фойдаланиш учун топширибди. Тўппонча масаласига келсак, у 3 та эмас, иккита экан. Биттаси резина ўқ отувчи бўлиб, бунақалари магазинларда совға сифатида сотилар экан. Иккинчиси эса мушак отадиган тўппонча, холос.

ХОРИЖДА

ЛАТВИЯ давлати жаҳонда биринчи бўлиб коммунистларнинг жиноятларини текширишга киришадиган бўлди. Олий Кенгаш коммунистик тартиб Латвияда содир этган жиноятларни аниқловчи махсус комиссия тузди.

* * *

СССРнинг тутдек тўкилгани Михаил Горбачевни қандай ғазабнок этгани ҳаммага маълум. Энди у МДҲнинг пароканда бўлаётганидан жуда ташвишда. Франциянинг «Либерасьон» газетасида босилган мақолада Горбачев МДҲ мамлакатлари ўртасида мувофиқлаштирувчи органни иложи борича тезроқ тузишга чақирди. Унинг фикрича, собиқ Иттифоқнинг инқирози ҳалокатли оқибатларга олиб келади. Воқеаларнинг ҳозирги ривожи эса яхшиликдан далолат бермаяпти. Собиқ империянинг собиқ Президенти нимани назарда тутаётганини тушуниш қийин эмас.

* * *

«АСАХИ» газетасининг ёзишича, Япония ҳукумати МДҲга умумий миқдорда 24 миллиард доллар ёрдам бериш хусусида АҚШ ва ГФР ўтган ҳафтада эълон қилган дастурга ўз муносабатини билдириш масаласида чуқурроқ ўйлаб қолди. Бу борада Токио ҳамон муҳим қарорга келолмаяпти. Ҳар ҳолда японлар сувни кўрмай этик ечишга одатланмаганлар.

(«Халқ сўзи» мухбирлари, ахборот агентликлари ва рўзномалар хабарлари асосида Абдусамат Йўлдошев тайёрлади).

• Деҳқон ташвиши •

АМУ БЎЙЛАРИДА БАҲОР ЕЛЛАРИ

Авваллари олисдаги тоғлардан ҳам, яқиндаги денгиздан ҳам мусаффо еллар эсиб, воҳага қут-барака, тан-сиҳатликнинг фараҳбахш нафасини элтарди. Энди қуйидан ҳам, ён-атрофдан ҳам, осмондан, ҳатто ягона оби ҳаёт манбаи Амударёдан ҳам ажал «даракчилари» — заҳарли ҳаво, туз чанглари, бошқа кушанда ишқорлар, чиқинди сувлар, гала-гала зараркунандалар ёпирилмоқда. Ёғилаётган офатдан нафақат одамлар, балки экинзорлару дов-дарахтлар ҳам озор чекмоқда. Одамларни, табиатни асрашдек муаммо бир неча йиллардан кўндаланг турибди.

Она заминни заҳар-заққум моддалардан бир қадар тозалаб, ризқ-рўз етиштирилишига имкон яратишда кўкламги шўр ювишнинг аҳамияти катта. 90-йилларга келиб сувнинг минераллашуви даражаси тўхтовсиз ортиб бораётгани бу муҳим деҳқончилик тадбирини ўтказишга эҳтиёжни янада кучайтирди.

Шўр ювиш даврида сув сарфи кескин кўпайиши, бунинг устига «турғунлик» деб аталмиш йилларда экин майдонлари бир неча марта кўпайгани оқибатида бот-бот рўй бера бошлаган қурғоқчилик деҳқон бошини ташвишдан чиқазмай қўйди. Зеро, Хоразмда ер шўрини ўз вақтида ва сифатли ювмай ҳосил ундириш амри маҳол.

Кўриниб турибдики, кўклам деҳқон учун омилкорлик, тадбиркорлик ва ишбилармонликни намойиш этиш даври ҳам. Амалдаги манзара қандай?

Хоразм сув хўжалигидан фойдаланиш ва таъмирлаш бирлашмаси бошлиғининг ўринбосари, тажрибали мироб Жуманиёз Машариповнинг мулоҳазаларига кўра, бу йил сув анча сероб. Ўрта Осиёдаги энг йирик сунъий ҳавза — Туямўйин сув омборида тўпланган оби ҳаёт, деҳқон ва замин эҳтиёжига етиб ортади. Бироқ уни далаларга тўхтовсиз оқизаберишдан наф йўқ. Меъёридан кўп сув ер учун ҳам кони зиён. Тупроққа малҳам бўлолмайди.

Бирлашма бўлим бошлиғи Комилжон Маҳмудов маълумотига қараганда, Боғот, Гурлан, Хазорасп, Хонқа районларида оби ҳаётни оз сарфлаб, кўп шўр ювишга муваффақ бўлинаяпти. Хусусан, Боғотдаги Нarимонов номли, Янгиариқдаги Чапаев номли, Хивадаги Р. Мадаминов номли жамоа хўжаликлари меҳнат аҳли суғоришнинг қадр-қимматини ортганини дилдан англашаяпти. Мазкур хўжаликнинг миришкор деҳқонлари дарёдан энг кўп миқдорда тоза сув оқадиган куз, қиш ойлари ва баҳорнинг дастлабки кунларида шўр ювиб, тупроқ таркибини кушанда моддалардан тозаладилар. Бу яхши, албатта. Қанийди, вилоятнинг бошқа район ва хўжаликларида ҳам шундай ибратли манзаранинг гувоҳи бўлолсак. Шу ниятда вилоятнинг қатор район ва хўжаликларида ижарачи ва пудратчи деҳқонлар, мутахассису ишбилармонлар ҳузурида бўлдик. Гапнинг сирасини айтадиган бўлсак, шўр ювиш ўтган йилгидан анча кечикаётгани ташвишу хавотир қўзғатди..

Вилоятда суғориш ишлари тез кунлар ичида поёнига етади. Деҳқон ўз юмушларини енгиллатиш, муаммолар ечимини топиш, оз сарфлаб кўп самара олиш йўл-йўриқларини изламоқда. Хивадаги Р. Мадаминов номли жамоа хўжалиги раиси Абдушариф Мадраҳимов биргина суғориш билан боғлиқ қатор таклифларни ўртага ташлади. Унинг фикрича, деҳқон ернинг тобга келганини кўз ва қўл билан чамалаб билади. Аммо бу ишончли эмас. Деҳқон учун шўрнинг қандай ювилганини аниқ кўрсатиб бера олувчи лаборатория жиҳози зарур. Боз устига у енгил ва қўлда ёки чўнтакда олиб юриладиган қилиб ихтиро этилмоғи даркор. Акс ҳолда деҳқон ернинг ҳолатини билолмай оворагарчилик давом этаверади. Экология кулфати давом этаётган воҳа учун бунинг аҳамияти катта.

Хиванинг бош миробн О. Раҳимов эса ёқилғи ва электр энергияси билан ишлайдиган сув чиқариш насосларидан воз кечиш тарафдори. Хўш бунга қандай қилиб эришилади? Сув йўлларининг ҳар жой-ҳар жойига муваққат ёки доимий (механик тарзда кўтариб ёки тушириб қўйиладиган) тўғонлар ўрнатилса бас. Оби ҳаёт сатҳи зарур ҳолларда кўтарилиб, сув ўз кучи билан дала-боғлар томон оқаверади.

Хоразм деҳқони ўз ташвиши билан овора. Олдинлари бўлгани каби уларнинг ишига ҳуда-беҳуда аралашиб юргувчилар йўқ. Буйруқбозлик услуби барҳам топган. Замин соҳиби ўз эрки, кучқувватига яраша тер тўкаяпти.

А. СОБИРОВ,
«Халқ сўзи» мухбири.

БИТИМ ИМЗОЛАНДИ

8 апрель куни Ўзбекистон Республикаси билан Швеция қироллиги ўртасида дипломатия муносабатлари ўрнатиш тўғрисида битим имзоланди. Унда Бирлашган Миллатлар Ташкилоти устави, шунингдек Европада хавфсизлик ва ҳамкорликка бағишланган кенгашнинг якунловчи акти принциплари асосида Ўзбекистон билан Швеция ўртасида алоқалар ўрнатиш ҳамда ривожлантириш кўзда тутилган.

Тўрт моддадан иборат битим кучга кирган кундан бошлаб, Ўзбекистон билан Швеция бир-бирлари билан дипломатия муносабатлари ўрнатадилар ҳамда яқин вақт ичида дипломатия вакиллари айирбошлайдилар.

Битимни Ўзбекистон Республикаси номидан ташқи ишлар вазири У. Абдураззоқов, Швеция қироллиги номидан Швециянинг Москвадаги фавқулодда ва мухтор элчиси Э. Бернер имзоладилар.

Кенгашиб олишди

Фарғона вилоят қишлоқ хўжалик ходимларининг қурултойи бўлди. Унинг қатнашчилари ўтган йил якунлари ва бу йил амалга ошириладиган вазифалар ҳақида кенгашиб олишди.

Ўзбекистон Республикаси Президенти И. Каримовнинг фармонига мувофиқ вилоят деҳқончилик-саноат мажмуининг бир гуруҳ илғорлари меҳнати тақдирланган эди. Вилоят ҳокими Г. Ф. Фозилов уларга Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган пахтакор унвони нишонларини ҳамда фахрий ёрлиқларни топширди.

Қурултойда вилоят меҳнаткашларига мурожаат қабул қилинди.

Мингбулоқ:

ҚАРОР ИЖРО ЭТИЛМОҚДА

НАМАНГАН, (6 март. Ўз мухбиримиздан). Маълумки, Ўзбекистон жумҳурияти Президенти ҳузуридаги Вазирлар маҳкамаси Наманган вилоятининг Мингбулоқ конидан отилиб чиқаётган нефтнинг тарқалишига йўл қўймаслик, шу минтақалардаги аҳолини ижтимоий ҳимоялаш ва табиат ресурсларидан самарали фойдаланиш юзасидан кечиктириб бўлмайдиган чора-тадбирлар тўғрисида қарор қабул қилган эди. Унда Наманган вилоят ҳокимлигига ҳам қатор вазифалар юклатилган. Шундан келиб чиқиб вилоят ҳокимияти тегишли қарор қабул қилиб, Вазирлар маҳкамаси қарорининг изчил бажарилишини таъминламоқда.

Чунончи, Оқтош нефть қуйиш эстакадаси қурилиши энг муҳим участкалардан бири. Негаки, чиқаётган нефтни қайта ишлаш, корхоналарга етказиб бериш жуда мураккаб. Шунинг учун бойликни Тўрақўрғон районидаги Оқтош станциясига қувурлар орқали юбориш ва темир йўл орқали Фарғона ва Олтиариққа етказиш зарур. Бу иқтисодий жиҳатдан энг қулай йўлдир.

Мингбулоқдаги бош қудуқ ҳудудида ҳар бири 5 минг куб метр иккита идиш ва насос станцияси қурилади. Ўша ердан Оқтошгача 15 минг километр узунликда қувурлар ётқизилади. Оқтошда эса қўшимча яна шундай идиш ва станция барпо этилади. Темир йўл ана шу жойгача етказилиши керак. Ҳозир бу ишлар бир-бирига боғлаб олиб борилаяпти.

Қудуқ кўзи очилган илк кунлариёқ Наманган алоқа техника-ишлаб чиқариш бошқармаси колоннасининг алоқачилари алоқа тармоқларини монтаж қилишган эди. Бугун Мингбулоқдаги штаб давлатимиз пойтахти ва хориждагилар билан тўғридан-тўғри алоқа боғлаган. Шу кунларда Мингбулоқ — Оқтош — Наманган кабель магистрали қурилмоқда. Ускуналар, асбоб-анжомлар етарли.

Иккита электр подстанцияси белгиланган муддатдан илдамроқ ишга туширилди. Уларнинг бири Мингбулоқда, иккинчиси эса Сирдарёнинг сўл соҳилидаги Оқтошда қурилган. Бу ишни жумҳурият Электрлаштириш вазирлигига қарашли Наманагандаги 11-, Андижондаги 1-механизациялашган колонналар ходимлари ҳамда Фарғона, Наманган электрлаштириш идораларининг нурчилари бажаришди.

Ўрта Осиё темир йўлининг Қўқон бўлими ишчилари пўлат изларини белгиланган жойгача узайтиришни, Намангандаги 10-қурилиш трести бинокорлари эса идишлар ва насослар ўрнатишни яқин кунларда якунлайдилар. Умуман, бу ишларни амалга оширишни жумҳурият штаби мувофиқлаштириб турибди.

Раҳимжон ИРИСОВ.

ХАРИД НАРХИ ОШДИЮ...

Ўтган йили айни пишиқчилик палласида Тошкентдаги Олой бозорига кирдим. Узумнинг ҳар килоси олти сўмдан экан.

— Нега бунча қиммат?— деб сўрадим сотувчи йигитдан.

— Ака, ростини айтсам, сизга қиммат сотаётганимдан ўзим ҳам хижолатдаман. Аммо Россиядан келганлар нархини суриштирмай бозордаги бор нарсани супуриб кетаяптилар,— деб жавоб қайтарди у.

Бу ўтган йилги гап. Ўша пайтда гўштнинг ҳар килоси 10—15 сўм эди. Ҳозир унинг нархи 60—65 сўмга етди. Бозор шуни кўтараяпти.

Мен чорвачилик хўжалигининг раҳбари бўлганим учун бундай нархни тилга олишдан уяламан. Аммо...

Нима қилиш керак? Бизда тайёрлов идоралари кўп, улар қонунлаштириб қўйилган олибсотарлардир. Аксарият деҳқонлар ўзлари етиштирган маҳсулотни майдалаб сотиш имкониятига эга эмаслар. Тайёрлов идоралари ўшаларга қўл келиб, мушкулини осонлаштиради. Аммо улар деҳқонлардан маҳсулот харид қиладилару вагонларга босадилар. Шу тахлит ўзимизда етиштирилган неъматларнинг кўпи республика ҳудудидан четга чиқиб, нарх-наво қимматлашиб кетмоқда. Менимча, тайёрлов идораларининг фаолиятини қаттиқ назорат остига олиш даркор.

Аҳолидан гўшт, сут йиғиш аслида тайёрлов идораларининг юмуши. Лекин бу мураккаб ишни ўз зиммаларига олмаяптилар, тайёрига айёр бўлиб четда қараб туришади. Оқибатда колхоз, совхозларининг раҳбарлари балогардон. Аҳолидан гўшт, сут йиғиш не-не можароларни келтириб чиқармайди, дейсиз.

Йил бошида гўшт топширилсин, деган кўрсатма келди. Ўша пайтда давлат чорва молларининг ҳар килограмм тирик вазнига 15,5 сўм тўлаётган эди. Қўшни Зарбдор райони пахтачиликка ихтисослашган. Лекин уларга ҳам гўшт топшириш режаси юклатилган, ваҳоланки уларда мол йўқ. Шунда улардан бизнинг қишлоқларга вакиллар келиб, ҳар бир килограмм тирик вазнга 18 сўмдан пул ваъда қилишган. Уларда ҳам план бор. Уни бажариш эса мажбурий.

Менинг таклифим: аҳолидан ихтиёрий-мажбурий равишда гўшт харид қилишни тўхтатиш зарур. Ахир, чорвадор боқаётган сўқимини бирор ёққа орқалаб кетмайди, барибир бозорга олиб чиқади. Шифохоналар, боғчалар ҳоли нима кечади, дерсиз. Уларни бизга ўхшаган давлат чорвачилик хўжаликлари таъминлайдилар.

Республика Президенти ҳузуридаги Вазирлар маҳкамасининг қарорига биноан гўштнинг харид нархи икки баравар ошди. Бунинг учун ҳукуматдан миннатдормиз. Аммо дўппини осмонга отиб севиниш учун асос йўқ. Чунки бунинг нуқси бошқа соҳаларга тегади. Бозордаги нарх-наво янада кўтарилади. Зеро, кўникишга мажбурмиз. Бозор шуни тақозо этаяпти. Шундай экан, бизнинг тилагимиз қуйидагича: қимматчилик бўлса-да, қаҳатчилик бўлмасин.

Холиқул ХУДОЙБЕРДИЕВ,
Зомин районидаги «Ленинград» давлат хўжалиги раҳбари.

ХАБАРЛАР

● **АНДИЖОНЛИК** маорифчилар кўп йиллардан буён Қирғизистон Республикасининг Ўш вилояти ўқитувчилари билан ҳамкорлик қилмоқдалар. Ўшлик бир гуруҳ халқ таълими ходимлари яқинда Андижонда бўлиб, шаҳардаги қатор мактаб ва болалар боғчалари иши билан танишишди. Улар Андижон мактабларида ташкил этилган кичик корхоналар ва иссиқхоналарда ишлаётган ўқувчи ёшлар тажрибасини ўргандилар.

* * *

● **АХЛОҚ** — инсон тафаккурининг меваси. Бу меванинг аччиқ ёки ширинлиги инсоннинг ҳаётда тутган ўрнига, унинг жамият олдидаги бурчи ва масъулиятига боғлиқ. Шу туфайли ижтимоий тараққиётнинг барча босқичларида ватанпарварлик, виждонлилик, дўстлик, биродарлик ва бошқа фазилатлар биринчи ўринга қўйилади.

Ёзувчи Жамол Шароповнинг «Ўзбекистон» нашриётида чоп этилган «Муқаддас бурч» китобида ана шундай фазилатлар ҳақида фикр юритилади. Муаллиф хулосаларини ўқувчилар ҳукмига ҳавола этади.

* * *

● **КОСОН** районидаги Бўлмас қишлоғида гилам тўқиш цехи ишга тушди.

Ҳозирча тўртта дастгоҳ ўрнатилган. 30 хотин-қиз меҳнат қилаяпти. Янги тўқилаётган сержило гилам «Камалак» деб номланди. Маҳсулот фақат район аҳолисига сотилмасдан, балки вилоятнинг турли бурчакларига ҳам жўнатилаяпти. Баъзида хом ашё таъминотидаги узилишлар панд бераётир. Ленин номли жамоа хўжалиги раҳбарлари бу хусусда бош қотиришса ёмон бўлмасди.

Қўқон локомотив депосида машинист-йўриқчи Тожибой Мамажонов бошлиқ колонна ҳақида ҳамиша илиқ гапларни эшитасиз. У бундан чорак аср муқаддам мазкур жамоада меҳнат фаолиятини бошлаган эди. Ўтган муддат мобайнида ўз ишининг устаси бўлибгина қолмасдан, кўплаб ёшларга мураббийлик қилди. Байналмилал жангчи Муҳиддин Тиллабоев — шулардан бири. Айни кунларда бу йигит устозининг энг яқин ёрдамчиси ҳисобланади.

СУРАТДА: Тожибой Мамажонов (ўнгда) ва унинг шогирди Муҳиддин Тиллабоев.

Ш. АЛИМОВ олган сурат. (ЎзАХБОР).

СУД ҲОКИМИЯТИ МУСТАҚИЛЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШ—ЗАРУРАТ

БУ ҲУҚУҚИЙ ДАВЛАТНИ БАРПО ЭТИШНИНГ МУҲИМ ШАРТЛАРИДАН БИРИ ҲИСОБЛАНАДИ

«Мустақил давлатнинг мустақиллигини таъминлаш учун нима қилиш керак?» деган саволга «Мустақил ҳокимият тизимлари мустақиллигини таъминлаш лозим», дея жавоб берган бўлардим.

«Ўзбекистон Республикасининг давлат мустақиллиги асослари тўғрисида»ги қонуннинг 5-моддасида Ўзбекистон Республикаси давлат идораларининг тизими ҳокимиятни қонун чиқарувчи, ижроия ва суд ҳокимиятига ажратиш тартиби асосида қурилади, дейилган. Ушбу қонун Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгашида депутатлар томонидан қарсаклар остида бир овоздан қабул қилинди. Энди уни амалда қатъий бажариш зарур. Ушбу қонун талаби озгина бўлса-да, бошқача талқин этилса, бузиб ижро қилинса, биз мустақил давлат сифатида баркамолликка эришмоғимиз амри маҳол.

Муҳтарам муштарийлар диққатини суд ҳокимияти мустақил давлатда, жумладан республикамизда қандай бўлиши лозимлигига жалб этмоқчиман. Суднинг муайян ҳар бир иш бўйича чиқарган қарори қонун асосида тегишли юқори судлар томонидан тафтиш қилиниши зарур. Бошқа бирор давлат ташкилоти ёки мансабдор шахс суд ишларини тафтишдан ўтказиши ёки унга аралашиши мумкин эмас. «Охирги нуқтани суд қўяди» дейишнинг маъноси ҳам шу. Суд бирор-бир идорага тобе бўлмаслиги керак. Мабодо, у ёки бу вазирликка, давлат ташкилотига қайсидир жиҳатдан боғланиб қолса, унда мустақиллик тўғрисида ҳам, адолат ҳақида ҳам гап юритилиши бефойда.

«Советлар даври» деб аталган пайтлардаги, қатағонлик йилларидаги қурбонларнинг асосий сабабларидан бири судларнинг мустақиллиги таъминланмаганлиги эди. Бу борада ўз бошимдан ўтказган воқеалар шундан гувоҳлик беради. Суд маҳкамаларида ишлашим жараёнида республикамизда даҳшатли икки санани биламан. Булардан бири 1972—1976 йиллар бўлса, иккинчиси 1983—1987 йиллардир. Биринчисида «юқори»дан келиб тергов қилган шахсларнинг ишларини кўриб лол қолганман. Ўшанда адолатли ҳукмлар чиқарилган тақдирда ҳам судга қарши турли хавфли ҳаракатлар қилинган, тазйиқлар ўтказилганди. У пайтлардаги тергов маҳкамалари томонидан судларга нисбатан ғайриқонуний йўл тутиш оқибатида бир неча ҳалол киши қурбон бўлиб кетганлиги сир эмас. Худди шундай ҳолатлар 1983 йилда яна такрорланиб, республикамизга Москвадан бир неча гуруҳ келиб, халқимиз бошига кулфатлар солиб, ҳўл билан қуруқни ажратмасдан, қонунчиликни ўтакетган даражада қўпол равишда бузиб, терговда бебошликлар қилдилар. Ўша пайтдаги манзара — «Отишга ҳукм этмадинг» дея прокурорлар норозиликлари билан ишимизнинг мамлакат Олий суди томонидан бузилиши, Москвадан келган прокурорларнинг қўлларини пахса қилиб «Нега ўлим жазоси бермайсан?» дея зуғум ўтказишлари, «Суд маслаҳат уйида шундай хулосага келган, ишни суд ҳал этади» дейилганда, «Қанақа маслаҳат? Маслаҳат уйининг нима алоқаси бор? Бу порахўру қўшиб ёзганларни ўлим жазосига маҳкум этиш лозим» қабилидаги дўқ-пўписалар, биз, судьяларнинг суяк-суягимиздан ўтиб кетганди. Шунда ҳам: «Бундай қилиш мумкин эмас», деганимизча бунақа даҳшатли ҳукмларни чиқаришга бормадик. Ҳозир бу тўғрида батафсил гапириб ўтирмоқчи эмасман.

Тарихий ҳужжатларга кўз ташланса, 1930 йилга қадар суд анча-мунча мустақил бўлиб келган, ҳуқуқни ҳимоя қилувчи маҳкамаларнинг ишларига фақат суд баҳо бериб, ўз мустақиллигини оз бўлса-да амалга оширган. Аммо 1933 йилдан бошлаб ҳозирги вақтгача суд мустақил ҳокимият эмас, балки халқимиз устига юкланган катта бир замбарак бўлиб келди, десам, хато қилмасман. 1936—1937 йилларда судлар гўё сусткашлик қилишаяпти, унсурлар ўз вақтида жавобгарликка тортилиб, турмаларга ташланмаяптилар, деган мазмун билан бўлса керак, КГБ ва Ички ишлар вазирлигида уч кишидан иборат (тройка) комиссиялар тузилиб, кўпгина фуқаролар терговсиз ва судсиз қамоқ жаҳаннамларига жўнатилганлар. Ҳозир бу ишларни кўриб, адолат ва ҳақиқатни яна суднинг ўзи аниқламоқда, рўёбга чиқармоқда. «Пахта иши» бўйича уч мингдан, 1930—1953 йилларда қамоқларда ноҳақ ўтган икки мингдан ортиқ (уларнинг кўпчилиги ўша жойларда ҳалок бўлган) жабрдийдалар ҳозирги пайтда республика Олий суди томонидан оқланганлар. Яна бир бор айтаманки, агар суд ҳокимият сифатида мустақил бўлганда одамлар бошига бундай даҳшатли кунлар тушмас эди.

Ўзбекистон Республикаси Олий суди жумҳуриятимиз мустақил давлат деб эълон қилинган қонун талабларига мос ҳолатда, ҳозирги давр тақозосини ҳисобга олиб, халқимизнинг суд мустақиллигини таъминлаш ҳақидаги фикрларига, умуман жаҳон судлов-адлия тажрибасига таяниб, ҳуқуқий давлатни барпо қилишда қонун чиқариш, ижроия ва суд ҳокимиятини теппа-тенг тақсимлаш таомилига асосланган ҳолда Ўзбекистон Республикасида «Суд ҳокимияти ҳақида» қонун лойиҳасини ишлаб чиқиб, тегишли давлат ташкилотлари муҳокамасига тақдим этилди. Бу қонун лойиҳаси бирор мансабдор шахс манфаатини кўзлаб эмас, балки Ўзбекистон Республикаси ва унинг халқи манфаатлари, фуқароларнинг ҳақ-ҳуқуқлари мустақил суд ҳокимияти томонидан ҳимоя қилинишини кўзлаганлиги ҳеч кимда шубҳа уйғотмаса керак. Лойиҳанинг диққатга сазовор бўлимларидан бири «Малака кенгаши» ҳақидаги низом ҳисобланади. Ушбу низомда кўрсатилишича, у асосан кадрларни тайёрлаш, улардан судьяликка номзод кўрсатиш, тегишли лавозимларга тавсия этиш, мутахассиснинг билимини, тажрибасини, одоб-ахлоқини ҳисобга олиб хулоса бериш, биринчи марта судьяликка номзоди кўрсатилган шахсни имтиҳондан ўтказиш, судьяларни интизомий жавобгарликка тортиш, уларни қонунга мувофиқ муддатидан олдин чақириб олиш каби процессуал ҳаракатлар билан ушбу масалаларни ҳал этади. Бу, шубҳасизки, кўпчиликнинг фикри асосида рўёбга чиқарилади. Шу тариқа юқори суд раислари бевосита кадрлар билан якка тартибда шуғулланиш ҳуқуқидан маҳрум этиладилар. Малака кенгаши бевосита раҳбарларга эмас, балки вилоят судларининг раёсатларига ва республика Олий суди пленумига бўйсунади, бу яккаҳокимликдан сақланишда айни муддаодир. Судларнинг фаолиятига тегишлича қараб, қайси вилоятда, қайси тоифа бўйича жиноятчиликнинг ўсиши ёки озайиши ҳақидаги далилларни қабул қилгач, уларни умумлаштирмай туриб, одил судлов амалиётига баҳо бериш мумкин эмаслиги ҳеч кимга сир бўлмаса керак. Нима сабабдан судлар Адлия вазирлиги ва унинг жойлардаги бошқармаларига ҳисоб беришлари керак? Ахир, бу органлар ижроия ҳокимиятининг бир тармоғи-ку, шундай бўлгандан кейин судлар қилган ишлари бўйича уларга ҳисоб беришлари қайси мантиққа ёки қонунга тўғри келади? Бу масалага масъулият ва ақл-фаросат билан ёндашиб, фикр юритилса, «суд фақат қонунга бўйсунади» деган ҳақиқатга яқинроқ бўлсак, ажаб эмас. Суд республика номидан ҳал қилувчи қарор, оқлов ёки қоралов ҳукмини чиқарса-да, ушбу қарорларнинг ижросини прокурор тўхтатиб турса ёки суднинг қонуний кучга кирган ҳукмини назорат қиламиз, деган маънода ишларни чақириб олиб, норозилик келтирса, Конституциямизда эса суд мустақил, у фақат қонунга бўйсунади, деб ёзиб қўйилган бўлса, бу мантиқсизлик эмасми? Шунинг учун барчамиз бундай чалкашликларни бартараф этиш учун астойдил ўйлаб кўришимиз лозим. Республикадаги жамики судларнинг мустақиллигини таъминламасдан туриб, адолат тўғрисида гап юритишнинг ҳожати йўқ.

Албатта, судьялар орасида қонун талабларини жиддий равишда бузувчилар ҳам анча-мунча, аммо ундай шахслар билан иш олиб бориш керак, шунинг учун ҳам Малака кенгашининг ваколати кенгайтирилиб, кадрлар масаласини коллегиал тарзда ҳал этиш низомда аниқ кўрсатилган. Судларга тегишли жиҳозлар, қурилиш ва таъмирлаш ишларига мўлжалланган маблағлар тегишли орган томонидан мақсадга мувофиқ сарф этилсин. Судлар ҳукмига кўра фуқароларга солинган жарималар ва тўловлар ҳисобидан қандайдир фоизини олиб, ана шундай эҳтиёжлар учун сарфлашга мен бутунлай қаршиман. Нега деганда, судьялар кўпроқ манфаат кўрамиз, деб фуқароларга бўлган-бўлмаган жарима ва тўловларни, унинг миқдорини кўпайтирмасликларига ким кафолат бера олади? Суд одамлар эмас, балки давлат томонидан ажратилган маблағлар ҳисобидан таъминланиши лозим, бу унинг мустақиллигини белгилайди. Қанча кўп жарима-тўловлар солсак, ўзимизга шунча фойда бўлади, деган суд тизимига ёт қарашлардан биз узоқда бўлишимиз керак. Хуллас, судлар тўла равишда давлат қарамоғида туриши лозим. Бу эса суд мустақиллигини таъминловчи бош омиллардан биридир. Уларни бирор-бир вазирликка қайсидир томондан тобе қилиб қўйиш мутлақо мумкин эмас.

Айрим кишилар: «Агар судни моддий томондан таъминлаш ва кадрларни танлаб, уларнинг номзодлари юқори судлар томонидан кўрсатилса, маъмурий-буйруқбозлик ҳукм сураверади», деган фикрни билдирмоқдалар. Бундай ҳадиксирашга ҳожат йўқ. Кадрлар масаласини юқори суд раислари ўзлари ёки ўринбосарлари билан биргаликда ҳал этмайдилар, бунинг процессуал томони бор, яъни алоҳида Малака кенгаши кўриб чиқади. Малака кенгаши эса бевосита раҳбарларга эмас, балки юқори судларнинг раёсат ва пленумларига бўйсунади, яъни масала коллегиал равишда кенгашда ҳал этилади. Бундай тартиб суд ходимларини ва раҳбарларини ҳар қандай шубҳалардан (кадр танлашда) холи этади, деб ўйлайман.

Судларнинг моддий таъминоти, бинолар қуриш, таъмир ишлари ва бошқа жиҳозлар учун маблағ масаласида мен ўз тажрибамдан газетхонларни хабардор этмоқчиман. Судлов органларида ишлаётганимга чорак аср бўлди. Район, вилоят суди раислари фақат ўз вазифалари билан шуғулланибгина қолмасдан, бино қуриш, таъмирлаш жиҳозлаш, тегишли мебель топиш учун сарсон-саргардон бўлиб, раҳбарларга бош уриб келишаётганига шахсан гувоҳман. Қайси район ёки вилоят суди учун янги иморат қуриш ёки таъмирлаш лозим бўлса, ўша суд раҳбарининг ўзи елиб-югурган. Мен бундай қийинчиликларни Сурхондарё вилоят суди биносини ремонт қилишда, Бухоро вилоят суди биносини қуришда, Тошкент шаҳар суди биносини таъмирлаш пайтида ўз бошимдан ўтказганман. Адлия раҳбарлари ҳам буни инкор этмасалар керак, чунки бу иш билан уларнинг ўзлари мутлақо шуғулланган эмаслар. Шунинг учун ҳам суд раислари саъй-ҳаракатлари билан қурилган ва таъмирланган биноларнинг саноғини олиб, «Республика судлари учун мана шунча иморатлар қурилди ва шунчаси ремонтдан чиқди», деб ҳар йилги ҳисоботда келтириш ёки давлат томонидан судлар ва судьялар учун ажратиладиган ойлик, йиллик маошларни банклардан олиб, жойларга юбориш учун ўртада турадиган алоҳида вазирлик бўлиши шартмикан? Одил судловни амалга оширувчи кишилар давлат томонидан ажратилган маблағларни ўз ходимларига тегишлича тақсимлай олмайдиларми?

Пировардида шуни айтмоқчиманки, Олий суд томонидан тузилган қонун лойиҳалари давлат ва халқ манфаатларига бўйсундирилган. Бу масалада таниш-билишлик кетмайди, ўз манфаатимизни устун қўймаслигимиз керак. Республикамиздаги судьялар бу хусусда ўз фикр-мулоҳазаларини билдиришса, чакки бўлмасди. Суд ҳокимияти ҳақидаги масала қўйилишининг ўзи қонуний ва айни муддаодир. Биз фақат бугунни эмас, узоқни ўйлаб иш кўрсак, халқимиз бошига ҳар хил кулфатлар тушишининг олдини олган бўламиз.

Муштарийлар диққатини яна бир жиддий масалага жалб этмоқчиман. Тергов ва суд ишлари бўйича кўпчилик фуқаролар бошқа ташкилотларга мурожаат қилмоқдалар. Ўз навбатида ўша ташкилотларнинг раҳбарлари тергов ва суд маҳкамаларига умуман алоқалари бўлмаса-да, ариза ва шикоятларни назорат остига олиб, ҳаттоки «фалон кунгача маълум қилишни сўрайман» қабилида талаб қўйсалар, айримлари аризадаги важларни ўқиб «бу масала нотўғри ҳал бўлганга ўхшайди» деб баҳо ҳам берадилар. Ахир, ҳурматли мансабдор шахслар, ҳар бир масала кимга тааллуқлилигига қараб ҳал этилиши керак-ку, тергов ва суд қарорларини баҳоловчи ўз соҳаси бўйича юқори ташкилотлар бор-ку, ҳар бир аниқ иш назорати улар зиммасига юклатилган-ку. Наҳотки, «бу масала бизга тегишли эмас», «Бундай ишларга аралашиш» ёки «баҳо бериш ҳуқуқига эга эмасмиз», деб фуқароларга жавоб қила олмасак. Тергов ва суд органлари қарорларига ўша «назоратга олувчилар» баҳо бериш ваколатига эга эмаслар-ку, бу сансоларликнинг бир кўриниши-ку. Келинглар, ҳар биримиз бевосита вазифамиз билан шуғулланайлик, фуқароларнинг у ёки бу масала бўйича қайси органга мурожаат этишлари мумкинлигини тушунтирайлик, шунда сарсон-саргардонликларга барҳам берган бўламиз.

Ҳар бир саъй-ҳаракатимиз қонун талабига мос бўлсин. Қонун талабларига эътибор қилмаслик ёки бўйсунмаслик бизни фақат кулфатга дучор қиладики, буни асло ёдимиздан чиқармаслигимиз керак.

Убайдулла МИНГБОЕВ,
Ўзбекистон Республикаси Олий судининг раиси.

● *Олий таълим*

БИЗ ЎҚИШ УЧУН КЕЛГАНМИЗ

Бош муҳаррир ўринбосари чақириб: «Талабаларнинг ҳам нафақаси ошибди, уларнинг кайфияти қандай экан ўзи, билиб келмайсизми?», — дедилар. Таклиф маъқул тушди. Талабалар шаҳарчасига югурдим. Кўнгилни хира қилган 16 январь воқеаларидан сўнг ҳукумат комиссияси тузилиб, талабалар турмушида кўп нарса ўзгарганини билардим. Панжарасиз катта йўлакдан ичкари кирдим. Ҳуқуқшунослик институтининг 1-ётоғидаги хона соҳибларининг рўзғори билан қизиқдим.

— Ёмон эмас, — деди олийгоҳнинг 2-курс толиби Содиқ Тошқулов. — Олаётган стипендиям қишлоққа бир борсам тугаб қолса-да, ҳарна. Йўлкира чақади. Начора. Бунинг устига бўйдоқчилик, жўра, чиқим кўп.

— Яхшиямки озиқ-овқат маҳсулотларини ётоққа олиб келиб сотишаяпти, — деб гапга қўшилди Раззоқ. — Буям мадад-да талабага! Аслида-ку ҳозирги нарх-навода олаётган стипендиямиз урвоқ ҳам бўлмайди. Лекин айни фурсатда кимга осон дейсиз... Тўғрими, Собиржон?

— Албатта. Ҳозирги ҳар бир сўм давлат учун ҳам ҳисоб-китобда. Шундай кунда талабани ҳам ўйлайдиган, ҳолидан хабар оладиганлар бор экан, бизнинг кўнглимиз тоғдай кўтарилди.

— Бу кунлар ҳам ўтиб кетади, — деб гапга аралашди журналистика куллиётидан келган меҳмон Дилмурод Исматов. — Менимча, ҳозир энг муҳими ўқиш керак. Чунки бундан кейин илмсиз узоққа бориб бўлмайди. Ҳукуматимиз бугун биз учун маблағни аямаяптими, эртага ўша кетганни ўн ҳисса қилиб қайтариб, бериш учун пойдевор қўяйлик-да.

Дилмуроднинг бу гапи мезбонларнинг кўнглига йўл топди чоғи, йигитлар баҳсга тушиб кетишди.

Шаҳарчани айлангани ташқарига чиқдим. Институтнинг ётоқхоналар бўйича жонкуяр домласи Маҳбубов шогирдларига ниманидир тушунтираётган экан. Халақит бергим келмади.

Тузук, нон дўконлари кўпайибди. Кўчалар ҳам илгаригига нисбатан тоза. Ётоқхоналар таъмирланиб, атрофи ўралгани ҳам бу ерда кўп иш қилинганидан далолат беради. Дарвоқе, яқинда ТошДУ билан ТошТДУ ётоқхоналарини ўзаро алмаштиришибди.

Кўчада яна бир неча талабани саволга тутдим.

— Таъминотимиз кейинги ҳафталарда яхши бўлмай қолди. Наврўзда кўп нарсаларни олдиларингиз, сал эви билан-да, дейишаяпти дўкон мудирлари. Бу талаба ҳақига хиёнат қилиш учун тўқилган навбатдаги баҳона эканини биламиз. Аслида, ана шундай баъзи маҳаллий раҳбарлар одамларимизни ҳукуматимиздан норози қилишаяпти, — деди ТошТДУ талабаси Абдурайим Саидов. — Ошхоналарда имтиёз билан овқатланаётганимиз ҳам ҳукуматимизнинг ҳиммати-ку.

— Шаҳарчамиздаги ошхоналару дўконларни талабаларнинг ўзига беришса бўлмайдими? — дейди 94-ётоқхонада яшовчи касабаком аъзоси Қаҳрамон Мирзаев. — Кечкида ўқийдиган талабалар ишлайверишади. Зарурат туғилса, касаба қўмитамиз ўзи иш маромини назорат қилиши мумкин.

Қаҳрамоннинг бу гапи мени ўйлантириб қўйди, шаҳарча ҳокими жиддий мулоҳаза қилса бўларкан. Афсуски, ҳокимни қаердан топиш мумкинлиги тугул унинг кимлигини ҳам ҳеч ким айтолмади. Ҳатто айрим талабалар ҳоким лавозими таъсис этилганини ҳам, бирор муаммо туғилса кимга бориб айтишни ҳам билишмайди. Лекин не ажабки, кўпчилик талабаларнинг охирги гапию сўраганлари мазмунан битта бўлди: фожиа сабабларини ўрганиш юзасидан тузилган ҳукумат комиссиясининг хулосалари рўзномада ёзиладими?

— Албатта, — дедим.

Улар мамнунлик билан хайрлашишди.

Абдунаби ЭРГАШ ўғли,
«Халқ сўзи»нинг махсус мухбири.

● *Ақл-идрок ва бозор*

Истиқболни шундай яратишади

— БИЗ янги ҳаёт бўсағасида турибмиз, — деди Ўзбекистон Жумҳурияти Президенти И. А. Каримов ёш иқтисодчилар билан бўлган учрашув чоғида. — Қийинчиликлар бўлади ҳали. Ички ва ташқи сиёсатларимизни рўёбга чиқаришга жазм этган ёшларимиз учун эса барча зарур шарт-шароит ва имкониятларни яратиб бериш чораларини кўрамиз, албатта.

Президент сўзи одатдагидек амалий иш билан мустаҳкамланади. Фасллар келинчаги ҳисобланмиш баҳорнинг бошида биз ҳаммамиз ниҳоят она юртимизга қайтиб келган Наврўзни хуш кайфият билан байрам қилдик. Сабаби — янгиланиш, яшариш, покланиш рамзи бўлган март ойида жаҳон ҳамжамияти Ўзбекистонни БМТнинг тенг ва ҳур аъзолигига қабул қилиб, бизнинг мустақиллигимизни мутлақо ва абадий тан олди.

Жумҳуриятимизнинг раҳбарияти наврўз ойида халқнинг бахт-саодати учун, ҳур Ўзбекистонда умргузаронлик қилаётган ҳар бир кишига муносиб турмуш шароитини яратиб бериш учун азму қарор қилганлигини яна бир карра кўрсатди. Мен Президентнинг «Пенсиялар, стипендиялар ҳамда бюджет ҳисобидаги муассасалар ходимларининг иш ҳақи миқдорини ошириш тўғрисида»ги фармонини назарда тутмоқдаман. Жумҳурият бозор иқтисодиётига ўтаётган ҳозирги моддий тақчиллик кунларида бундай фармон чиқариш — раҳбариятимизнинг студент-ёшлар, ишлаб чиқаришнинг бўлажак командирлари, олимлар ҳақида жиддий ўйлаб, чексиз ғамхўрликлар кўрсатаётганлигидан далолатдир. Мустақил Ўзбекистон Жумҳуриятининг ақлий кучқудратини оширишга даъват этилган муаллимлар, олимлар, олий ўқув юртларининг ўқитувчилари ҳам бу Фармонни миннатдорчилик туйғулари билан кутиб олдилар.

1990 йилдан буён ўтган қисқа давр ичида олий ўқув юртлари олимлари ва ўқитувчиларининг иш ҳақлари қарийб 7,4 баравар, талабаларнинг нафақалари 10 баравар ошди. Биз бунча маблағни излаб топиш қийинлигини, у ишчи ва дала меҳнаткашларининг пешона терлари эвазига келганлигини яхши биламиз. Бу бизни ўз бурчимизга янада чуқурроқ масъулият билан ёндашишга, маҳорат билан ўқитиш ва аъло ўқишга ундайди.

Институтимиз ректорати ўқув юртимизнинг ҳам, буюртмачи бўлган вазирлик ва идораларнинг ҳам мавжуд молиявий имкониятларидан тўлароқ фойдаланиш учун мумкин бўлган ҳамма чораларни кўраяпти. 150 ўринли студентлар санаторий-профилакторийси қурилиб ишга туширилди. Йўлланма бепул берилади. Бу ерда талабалар тиббий муолажа олиш билан бирга тўрт марта түйимли овқат билан таъминланадилар.

Овқатланиш учун тўлов тарзида кунига олаётган 5 сўм ва тушликнинг 50 фоизи чегирилишидан ташқари талабаларнинг ойлик нафақалари қарийб 400 сўмга етди. Аъло ўқиётган бўлса 500 сўмгача олади. Махсус стипендиатларга эса ойига 690 сўмдан нафақа берилади.

Биз талабаларни имтиёзли овқатлантиришга алоҳида эътибор бераяпмиз. Бунинг учун оталиқ-ҳомийларимизнинг имкониятларидан фойдаланмоқдамиз. Автомобиль транспорти вазирлиги бўлажак муҳандис-автомобилчиларнинг имтиёзли овқатланишлари учун 1990 йилда 50 минг сўм, 2300 талабанинг ҳар бирига нафақасига қўшимча 30 сўмдан уч ой мобайнида (июнь—август) қўшимча пул ўтказди.

Икки йилдирки, бу вазирлик имтиҳон сессияси тугагач 40 нафар аълочи ва фаол талабалар учун 100 сўмдан қўшимча пул бераяпти. Наврўз байрами кунлари коллегия қарори билан 2400 талабани мукофотлаш учун 120 минг сўм пул ажратилди. Автомобиль транспорти вазири, профессор Л. А. Аҳметов тантаналарда иштирок этиб, ана шу мукофотларни топширди.

1990 ва 1991 йилларда автомобиль йўллари институти ректоратининг ташаббуси билан 97-, 250-, 273-, 110-мактаблар базасида 10-, 11-синов синфлари ташкил этилиб, 9-синфларни битирган қобилиятли ёшлар муқобил тарзда танлаб олинди. Мақсад — икки йиллик ўқув муддати тугагач, шу мактабларни битириб чиққанлардан иқтидорлиларини Тошкент автомобиль транспорти ва йўллари институтига имтиҳонсиз қабул қилиш. Автомобиль транспорти вазирлиги ана шу ёш йигит-қизларни ҳам эътибордан четда қолдирмади. Аълочилар, танловларнинг ғолиблари келажакда вазирлик тизими муҳандислари сафларини тўлдиришларини ҳисобга олиб, коллегия 1990 йили уларни нафақа билан таъминлашга қарор қилди ва 100 ўқувчининг ҳар бирига ойига 25 сўмдан пул тўлади.

Биз Автомобиль йўллари вазирлигининг ёрдамидан ҳам кенг кўламда фойдаланмоқдамиз. Ётоқхоналар, талабалар санаторийси ҳар йили вазирлик иштирокида таъмирланади. Ўқув-лаборатория бинолари қурилаяпти. Аудитория фондлари ўқув жараёнларини уюштириш учун бепул берилади, аълочилар рағбатлантириб борилади.

Хуллас, бу вазирликлар ёш мутахассисларга буюртма берибгина қолмай, институтимизга қўлидан келганча амалий ёрдам кўрсатишга интиладилар. Чунки улар Олий ва ўрта-махсус таълим вазирлигининг молиявий имкониятлари чекланганлигини ҳамда ўзининг бўлажак ишлаб чиқариш командирларини моддий жиҳатдан қўллаб-қувватлаш, ижтимоий ҳимоялаш зарур эканлигини яхши тушунадилар.

Илмий-техника жамияти ҳам студентларга ҳомийлик қилаяпти. У институтимиз учун Шарқнинг тўрт буюк алломаси — Улуғбек (иккита), Беруний, Ал-Хоразмий номидаги оширилган нафақа ажратди.

Энг иқтидорли талабаларни ижтимоий ҳимоялаш учун биз ички резервдан ҳам фойдаланаяпмиз. Институтда кичик корхоналар ассоциацияси ташкил этилган бўлиб, у ўқувчиларга ёрдам кўрсатмоқда. «Узлуксиз таълим ва менежерлар тайёрлаш» — «АКЛ» кичик корхонаси аълочи талабаларни, ёш талантларни мукофотлаш ва ижтимоий ҳимоялаш учун 2500 сўм пул ажратди. «Олий математика» кафедраси математика фани бўйича алоҳида иқтидорли талабаларга хўжалик-шартнома фойдаси ҳисобидан Ал-Хоразмий номидаги оширилган нафақани жорий этди.

Институтда жамғарма кассасининг филиали очилган бўлиб, талабаларнинг хоҳиши билан уларнинг нафақа пулларини бухгалтериянинг ўзи ҳисоб счётларига ўтказиб қўяди. Бу 3500 талабага нафақа бериладиган кунлари касса олдида бўладиган шовқин-суронни йўқотиб, талабалар учун пулларни тежаб-тергаб сарфлаш имконини берди.

Бир сўз билан айтганда, талабалар масаласи жумҳурият раҳбариятининг доимий диққат-эътиборида. Хўш, бундай ғамхўрликка нима билан жавоб бериш, бугунги кунда ёшлар Ватан учун нималар қила олишлари мумкин? Ҳозирча имкониятлар чекланган. Аммо шу маънода Наврўз тантаналари бизнинг институтимизда қандай ўтганлиги хусусида гапириш жуда ўринли бўлур эди. Бутун жамоа — ўқитувчилар, олимлар, айниқса талабалар меҳр-шафқат жамғармасига маблағ тўлашда фаол қатнашдилар. 20 минг 800 сўм пулнинг 15 минг сўмдан кўпроғи телемарафон орқали берилди, қолган қисми эса нафақахўрларга, етим-есирларга, илгари олий ўқув юртларида ишлаган ходимларнинг оилаларига тарқатилди. Бу борада талабалар ўзларини кўрсатишди. Хайрия тадбирида қатнашганларнинг 21 фоизи талабалар бўлиб, жамғарилган жами маблағнинг 29 фоизини улар бердилар.

Мен бу хайрли ишда ночорлар ва муҳтожлар олдидаги бурчни англашни ҳам, ўқувчи ёшларнинг умумхалқ ҳимояси учун қандай бўлмасин миннатдорчилик изҳор этиш истагини ҳам яққол кўриб турибман. Шубҳа йўқки, бундай талабалар эртанги муҳандис кадрлар сафини тўлдирадилар. Фан, маданият, ишлаб чиқариш жабҳаларида Ўзбекистонни жаҳон даражасига олиб чиқиш уларнинг қўлларидан келадч, бу билан жумҳуриятимиз мустақиллиги ҳимоясига ўз ҳиссаларини қўшадилар.

Салим ПЎЛАТОВ,
Ўзбекистон Республикаси халқ депутати, Тошкент автомобиль транспорти ва йўллари институти ректори.

АМИР ТЕМУР ТАВАЛЛУД ТОПГАН КУННИНГ 656 ЙИЛЛИГИГА

ДУНЁНИ ТИТРАТГАН ЖАҲОНГИР

Темурнинг ҳеч ўчмас изи қолибди,
Боғи, иморати, сўзи қолибди.

Абдулла ОРИПОВ

Амир Темурнинг бу сурати И. Мородоннинг Ҳиндистон тарихи китобидан олинди

(1336 — 1405)

• «Темур тузуклари»дан

ДЎСТУ ДУШМАНГА МУОМАЛА ҚИЛИШ

ТУРОН мамлакатини фатҳ этган куним ва пойтахт Самарқандда салтанат тахтига ўтирганимдан сўнг дўсту душман билан (муомалада) бир текис йўл тутдим. Менга ёмонлик қилган, ҳийла-макр ишлатиб, жанг майдонида менга қарши қилич яланғочлаган баъзи амирлар қилган қинғир ишларидан қўрқувда эдилар. Чорасиз қолиб илтижо билан менинг паноҳимга келганларида уларга шундай яхшиликлар қилдимки, менинг иноятим ва хайр-эҳсонимни кўриб ўзлари шарманда бўлдилар. Кимни ранжитган бўлсам, эҳсону инъомлар билан кўнглидаги хафагарчиликни чиқардим ва мартабаларига қараб имтиёзлар бердим. Лекин Сўлдуз ва Жета амирларидан нафратландим, чунки улар Қобилшоҳ Чингизийни амирлик (кейинроқ хонлик) тахтига кўтариб, унга ихлос билан хизмат қилиш хусусида аҳду паймон бергандилар. Бироқ кейинроқ менинг салтанат тахтига ўлтирганимни эшитгач, менга хушомад қилмоқчи бўлиб, онтларини буздилар ва уни қатл этдилар.

Менга ҳасад қилиб, ўлдиришга қасд қилган кишиларга шунчалик совға-инъомлар бериб, мурувввату эҳсон кўрсатдимки, бу яхшиликларни кўриб, хижолат терига ғарқ бўлдилар. Ҳамиша менинг розилигимни олиб иш тутган дўстларим олдимга паноҳ тилаб келганларида, уларни ўзимнинг бахту давлатимга шерик билиб, ҳеч қачон улардан мол-мулк ва (тирикчилик) ашёларини аямадим.

Яна ўз тажрибамдан билдимки, содиқ (ва) вафодор дўст улким, ўз дўстидан ранжиганда ҳам ундан ажралмайди, дўстининг душманини ўз душмани деб билади. Агар керак бўлса, дўсти учун жонини ҳам аямайди. Шундайки, менинг амирларимдан қай бирлари менга жон-дили билан ҳамроҳлик қиларкан, мен ҳам улардан ҳеч нарсани аямадим.

Яна ўз тажрибамдан кўрдимки, жоҳилу нодон дўстдан ақлли душман яхшироқ экан. Чунончи, амир Қазағоннинг набираси амир Ҳусайн нодон дўстлардан эди. Унинг дўстлик юзасидан қилган ишларини ҳеч бир душман қилмайди. Амир Худойдод менга шундай деди: «Душманингни лаълу жавоҳирдек сақлагил, қачонки бирор тошлоқ ерга келиб қолсанг, уни олиб тошга шундай ургинки, (толқони чиқиб) ундан нишон ҳам қолмасин». У яна шундай деди: «Агар душманинг бош уриб паноҳингга келса, унга раҳм қилиб, яхшилик ва мурувват кўрсатгил». Чунончи, Тўхтамишхон ҳам менинг паноҳимга сиғиниб келганди, унга яхшилик ва мурувват қилдим. Агар душман сендан мурувват ва хайр-эҳсон кўрса-ю, яна қайтадан душманлик йўлини тутса, уни парвардигорнинг (ҳукмига) топшир.

Чин дўст улдирки, дўстидан ҳеч қачон ранжимайди, агар ранжиса ҳам узрини қабул қилади.

САЛТАНАТНИ ИДОРА ЭТИШ

ҚАЙСИ мамлакатни забт этган бўлсам, ўша ернинг обрў-эътиборли кишиларини азиз тутдим, саййидлари, уламолари, фузало ва машойихига таъзим бажо келтирдим ва ҳурматладим, уларга суюрғол, вазифалар бериб, маошларини белгиладим; ўша вилоятнинг улуғларини оға-иниларимдек, ёшлари ва болаларини бўлса ўз фарзандларимдек кўрдим. Мазкур мамлакатларнинг сипоҳига даргоҳимга йўл бердим, раиятини ўзимга қаратиб олдим, ҳаммани қўрқув ва умид орасида сақладим, ҳар мамлакатнинг яхши кишиларига яхшилик қилдим, нафси ёмонлар, бузуқилар ва ахлоқсиз одамларни мамлакатдан қувиб чиқардим. Пасткаш ва разил одамларни ўз ўрни ва мартабасида тутиб, ҳаддидан ошишларига йўл қўймадим. Улуғларни ва шараф-эътиборли кишиларни ҳурматлаб, мартабаларини оширдим. Ҳар мамлакатда адолат эшигини очдим, зулму ситам йўлини тўсдим. (Ўз эрки билан) менга бўйсунган вилоят ҳокимларига ўша юрт ҳукуматини ўзига қайтариб бердим ва уни инъому эҳсон билан қадрлаб, ўзимга мутеъ қилиб олдим, бўйсунмаганларни эса қилмишига яраша жазоладим ва одил, оқил, уддабурон кишилардан уларга ҳоким тайинладим.

Амр этдимки, ўғри ва қароқчиларни «Ёсо» асосида жазоласинлар, фасодчи, бузуқи, нафси ёмон кишиларни мамлакатдан ҳайдасинлар, ишсиз, бекорчиларни вилоят ва шаҳарларда бўш қўймасинлар. Ҳар бир шаҳар ва қишлоққа кутвол тайинласинларки, сипоҳу раиятга соқчилик қилсин ва кимнинг бирон нарсаси ўғирланса, бунинг масъулияти унинг зиммасида бўлсин. Ва яна буюрдимки, йўл устига кузатувчи аскарлар тайинласинларки, йўлларни қўриқлаб, ўткинчилар, савдогарлар, мусофирларни кузатиб, мол-мулки ва (бошқа) нарсаларни манзилдан-манзилга етказиб қўйсинлар. Йўл устида бирортасининг нарсаси йўқолса, ўзи ўлдирилса ёки бошқа кор-ҳол юз берса, бу уларнинг зиммасидадир.

Яна буюрдимки, ҳар ернинг ҳокимлари ғаразгўй, туҳматчи ва нафси бузуқ кишиларнинг туҳмат сўзлари билан катта ва кичик шаҳарлар аҳолисидан ҳеч кимга жарима солмасинлар. Фақат бировнинг гуноҳи тўрт (кишининг) гувоҳлик бериши билан исботланса, гуноҳига яраша жарима солинсин. Ва яна буюрдимки, ҳеч бир шаҳар ва қишлоқда одамлардан сари шумор[1] ва хона шумор[2] олмасинлар. Сипоҳийдан бирон киши раиятнинг хонадонига зўрлик билан келиб тушмасин, раиятнинг отуловларини тортиб олмасин.

Ҳар бир мамлакатнинг раияти билан бўлган муомалада, уларга нисбатан йўл-йўриқларда холислик билан иш тутсинлар. Яна буюрдим, ҳар мамлакатнинг гадоларига вазифа юклаб иш берсинлар, токи шу йўл билан гадолик расми йўқотилсин.

МУЛКУ МАМЛАКАТ, СИПОҲУ РАИЯТ АҲВОЛИДАН ХАБАРДОР БЎЛИБ ТУРИШ

ҲАР бир сарҳад, вилоят ва лашкарда хабар ёзувчи котиблар тайин қилсинларки, ҳокимлар, раият сипоҳлар ва шаҳар ишлари ва хатти-ҳаракати ҳақида мени хабардор қилсин, ёт-бегона лашкар, атрофдан кирган-чиққан мол-мулк, четдан кирган ва четга чиққан ёт кишилар, ҳар мамлакатдан келган карвонлар ва ҳукмдорлик ҳақидаги хабарлар, қўшни подшолар, уларнинг гаплари, ишлари ва узоқ ўлкалардан бўлиб менинг даргоҳимга юзланган уламою фузало ҳақидаги батафсил хабарларни ростлик-тўғрилик билан менга ёзиб турсинлар. Агар (бунга) хилоф иш тутгудай бўлсалар, (бўлиб ўтган) воқеаларни ёзмасалар, ёзувчининг хабар ёзган бармоқлари кесилсин. Агар хабар ёзувчи сипоҳ ишларини яшириб, хабарига бошқа либос кийгизиб (ёлғон) ёзган бўлса, унда ҳам қўлини кессинлар. Агар ёлғон хабарни туҳмат ёки бирон ғараз билан ёзган бўлса, уни қатл этсинлар. Ва яна амр қилдимки, ушбу хабарларни кунма-кун, ҳафтама-ҳафта, ойма-ой (менинг) арзимга етказиб турсинлар.

Амр қилдимки, мингта тезюрар туя минган, мингта от минган кишини, чопқунчи пиёдалардан яна минг нафарини елиб югурувчи (чопар) этиб тайинласинларки, турли мамлакатлар, сарҳадларнинг хабарларини, қўшни ҳукмдорларнинг мақсадлари ва ниятларини билиб, ҳузуримга келиб хабар етказсинлар, токи бирон воқеа, кор-ҳол юз бермасидан бурун чора ва иложини қилайлик...

Форс тилидан Алихон СОҒУНИЙ ва Ҳабибулло КАРОМАТОВ таржималари.

1: Сари шумор — жон бошидан олинадиган солиқ.
2. Хона шумор — ҳар бир хонадондан олинадиган солиқ.

БЎРОНЛИ ҲАЁТ СОҲИБҚИРОНИ

ФРАНЦИЯДА БУЮК ЎТМИШДОШИМИЗ ҲАҚИДА ЯНГИ КИТОБ ЧОП ЭТИЛДИ

ФРАНЦУЗ олими Жан Пол Рунинг Амир Темур ҳақида Парижда нашрдан чиққан китоби муқовасидаги Соҳибқироннинг ҳалигача ҳеч ким кўрмаган, унинг тахтда ўлтирган рангли расми биланоқ барчанинг диққатини ўзига тортади. Ушбу расм миниатюра шаклида ишланган бўлиб, Темурнинг Британия музейида сақланаётган, номаълум рассом чизган ягона суратидан фарқ қилади.

Китоб қисқача сўз боши, батафсил кириш қисми ҳамда икки бўлимдан иборат. Жан Пол Ру асар сўзбошисида Заҳириддин Бобур туфайли унинг катта бобоси Амир Темур шахсига қизиқиб қолганлиги ва мана шу қизиқиш ушбу китобнинг яратилишига сабаб бўлганини ёзган. Муаллиф Бобур ва Бобурийлар ҳақида қиладиган ишини кейинга қолдириб, буюк воқеалар сарчашмаси бўлмиш улуғ Темур давридан, бу мураккаб шахс фаолиятидан янги асар ёзишга бел боғлади.

«Инсоният, — деб ёзади у, — қанчадан-қанча маддоҳу ғийбатчиларни кўрмади. Темурни осмону фалакка кўтарган тарихчилар лаганбардорлардир». Муаллиф бундай тарихчиларни танқид қилади. Унинг ёзишича, баъзи тарихчилар Темурни севдилар, баъзилари лаънатлади, биров мақтади, яна биров қоралади. У ўлган кунлариёқ «Илоё, жойи жаннатда бўлсин», дегувчилар ҳам бўлди, аммо «Жаҳаннамга даф бўлсин», деб қичқирганлар ҳам бўлди. Шу билан бирга кўчманчилар ўтовларида яқин-яқинларгача ҳам Темурни қўмсаб ашулалар айтишарди. XVIII аср охирида яшаган тибетлик машҳур тадқиқотчи Нук шундай деб ёзган эди: «Темур бизнинг чодирларимизда яшаганда миллатимиз кучли ва жанговар эди... Оҳ, беназир Темур, сенинг беназир қалбинг яқин орада қайта туғилармикан? Кел, биз сени қўмсамоқдамиз!»

«Бизнинг давримизда одамлар кўпроқ иғвогарлару маддоҳларни тинглайдилар, — деб афсусланади муаллиф.— Аммо ҳалол ва инсофли тарихчи униси ҳам, буниси ҳам бўлмаслиги керак. Тарихий воқеаларни, ўтган буюк шахслар фаолиятини ўрганишда холис турмоқ лозим».

Жан Пол Ру ана шундай холис нияти билан буюк Темурнинг «бўронли ҳаёти»ни ўрганишга бел боғлаган ва ушбу китобни яратишда мумкин қадар ўзидан илгариги кўплаб Оврупо тарихчиларига эргашмасликни, биронта ҳам Осиё тарихи тадқиқотчисига тақлид қилмасликни ўз олдига мақсад қилиб қўйган.

Муаллиф шуни таъкидлайдики, ўшандай жанглардан кейин «Трансосиё» (Ўрта Осиё — С. Ж.), Эрон Темур туфайли кейинчалик ҳеч кўрмаган тинчликка эришди. Фаровонлик ҳукм сурди, савдо ривожланди, мустаҳкам давлат бошқаруви юзага келди... Аммо, афсуски, бу фаровонлик даври, Темурнинг не-не эзгу ниятлар билан бунёд қилган империяси узоқ турмади — унинг ўлимидан сўнг парчаланиб кетди, агар Заҳириддин Бобурни ҳисобламаганда, ўзларидан кейин ишончли ворислар қолдира олмадилар.

Шунга қарамай, гўё ўча бошлаган ҳайбатли гулхан парчаларидек, Улуғбек даврида Самарқанд, Султон Ҳусайн Байқаро даврида Ҳирот темурийлар тараққиётининг ёрқин намуналари сифатида алоҳида яллиғланиб турди. Адабиёт, санъат, фан тараққиёти юксак даражага кўтарилди. Булар улуғ Темур яратган қудратли пойдевор устига қурилган алоҳида хоналардек эди.

Шу билан бирга ушбу асарда Амир Темур фаолиятининг салбий томонлари ҳам холисона тилга олинган. Унингча, ҳар ҳолда қонли урушлар оқибати бўлмиш вайрон қилинган шаҳарлар, текислаб юборилган қишлоқлар, ноҳақдан кесилган бошлар — булар унинг империяси танасидаги жароҳатлар эканини, ўзининг эса ўта қаттиққўл, мақсади учун ҳар қандай шаърий-ношаърий йўлдан қайтмайдиган шахс эканини ҳам унутиб бўлмайди.

Темур ҳаёти, муаллиф фикрича, эсдан чиқмас баҳодирлик эпопеясидир. Лекин китоб мақсади асосан у яшаган даврни синчиклаб ўрганиш, Осиё ва Оврупо халқларининг тарихий тараққиёти занжирида ушбу давр қандай халқани ташкил қилишини аниқлаб беришдир. Темур «Осиё осмонидан тезда учиб ўтган метеорит эмас», — дейилади китобда. У оз эмас, кўп эмас — 35 йил ҳукмронлик қилди. У яшаган давр икки буюк тарихий даврнинг туташган жойи эди. Яъни, Осиёда буюк кўчманчилар устунлигининг охирлаб бориш даврию, шаҳарлар ҳамда кўм-кўк дарахтлару зироатларга бурканган қишлоқлар ривожининг бошланиш даври; камон ўрнига милтиқ, от ўрнига замбаракнинг келиши — умуман техниканинг ривожланиш даври; ёки бир жумла билан айтганда, Темур — ўтган кун билан истиқбол, арафа билан эртанги кун ўртасида жойлашган эди.

Соҳибқироннинг айрим фазилатлари, чунончи, ўз ишларидан мағрурланишига қарамай, муомалада ўта оддийлиги, дунёнинг ярмини титратган амир бўла туриб бир диндор зотнинг оёқ томонига кўмишларини васият қилиши; шароб ичишни ман қилган ҳолда ажойиб мажлисларни ташкил қилиши; ақалли қошини ҳам чимириб қўймай, қирғинбарот урушлар қилатуриб одамларни адолатга ундаши; суҳбатларда эса уруш даҳшатларини эслашни ёқтирмаслиги; кўп биноларни вайрон қилгани ҳолда маъмурий қурилишларга бош-қош бўлиши; ўзи саводсиз бўлатуриб озгина фурсатни ҳам қўлдан бой бермай илмий мунозаралар уюштириши; бу мунозара-мажлисларда мантиқий саволлар билан анча-мунча илм аҳлини лол қолдириши ва олиму уламоларни ўта ҳурматлаши, ғазабдан чеҳрасида кулги бўлмаган ҳолда энг даҳшатли жазо кўрилаётганда ҳам гуноҳкорни, агар ноҳақлик бўлса, авф этишдек олийжаноб фазилатни намойиш қилиши, ўзига бўйсундирган ҳукмдор рақиб бўлса, ҳурмат-эҳтиром билан дафн қилишни буюриши, ашаддий рақиби Султон Боязидни қамал қила туриб, баҳорда уни эртаки мева-сабзавотлар билан сийлаши... Бунга ўхшаш фазилатлари ва кутилмаганда ҳар қандай мантиқий хулосани ҳам чиппакка чиқарувчи хатти-ҳаракатлари Темур шахсининг ўта мураккаб ва буюклигини кўрсатади. Темур ўзига тенг келадиганлардан Доро, Искандар, Цезар, Чингизхон, Бонапартлар каби ўтган замоннинг энг улуғ зотлари қаторида туради. Китоб муаллифининг хулосаси ана шундай.

Сайфиддин ЖАЛИЛОВ.

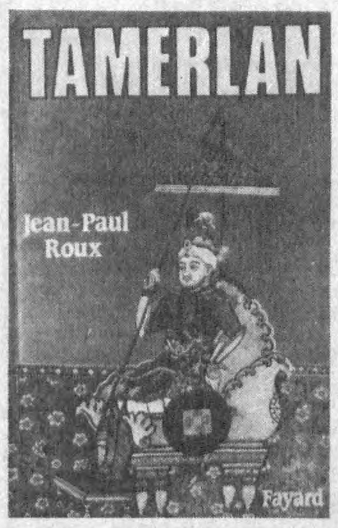

ИБН АРАБШОҲ

АМИР ТЕМУРНИНГ ТУҒМА ФАЗИЛАТЛАРИ

ТЕМУР баланд қадли, узун бўйли, тик қоматли, гўё у қадимий паҳлавонлар эвлодларидан бўлиб, кенг пешонали, катта бошли, ғоятда кучли ва салобатли, ажойиб бўлалик, ранги оқу қизил юзли, лекин доғсиз, буғдой ранг эмас, қўл-оёқлари бақувват, елкалари кенг, бармоқлари йўғон, пойчалари семиз, қадди-қомати камолига етган, серсоқол, ўнг оёқ-қўли чўлоқ ва шол, икки кўзи бамисоли икки шам бўлса-да, шодлиги билинмас, йўғон овозли эди; у ўлимдан қўрқмас, изтиробсиз, вазмин, бадани тўла ва пишиқ, худди зич (қалин) тош мисоли қаттиқ эди. У ҳазил-мазах ва ёлғонни ёқтирмас, ўйин-кулгию кўнгилхушликка майлсиз, гарчи (сўзда) ўзига озор етадиган бирон нарса бўлса ҳамки, садоқат унга ёқар эди; «у (бўлиб) ўтган ишга азият чекмас» ва ўзига ҳосил бўладиган (ютуқ)дан шодланмас эди.

Темур тамғасининг нақши «рости расти» бўлиб, бу «ҳаққўй бўлсанг, нажот топасан» демакдир. Унинг отларидаги тамға, тангаю тиллоларига зарб бериладиган (асосий) белги ҳам мана шундай уч ҳалқадан иборат эди. Кўпинча унинг мажлисида уятсиз сўзлар, қон тўкиш, асир олиш, наҳбу ғорат қилиш ваҳарам (ҳақи)га ҳақорат гаплар бўлмасди. Темур қўрқмас, шижоатли, ботир кишиларни итоат қилдирувчи бўлиб, жасоратли (киши)ларни, довюрак ва мардларни ёқтирар эди. У улар ёрдамида даҳшатли жойлар қулфларини фатҳ этиб, одамлар шерларини ўлжа қилар, улар зарбалари билан баланд тоғлар чўққиларини вайрон қиларди. У бехато (нишонга урувчи) фикрли, ажойиб фаросатли, мислсиз (даражада) бахтли, улуғворлиги (ўзига) мувофиқ қатъий азм билан сўзловчи, (бошига) кулфат тушганда ҳам ҳақгўй (киши) эди: Мен дедим:

Унинг фикрлари фитна оловини қанча ковламасин,
Кулфат чоғида уни ҳимоя қилиб, [ўзга] қабилаларни куйдирди.

У (бировдан) бир гап эшитганда далил талаб қиладиган, зимдан қараш ва кўз ишоратларини сезадиган идрокли киши эди. У синчков бўлиб, ҳар бир ишоратдан огоҳ киши бўлиб, юз берадиган барча ишни кўриб-билиб турар эди. Унинг назаридан алдовчининг алдови яшириниб қолмас ва фирибгарнинг фириби ўтмас, ўз фаросати билан ҳақгўй ва ёлғончини ажратар эди. Ўз зийраклиги тажрибаси билан чин (ҳақ) насиҳатгўйдан сохта (насиҳатгўйни) идрок этар; ўз афкори билан сал бўлмаса «учар юлдуз»ни тўғри йўлга бошқарао, ўз фаросати, мулоҳазалари билан ҳар бир бехато сайёра ўқини ўз орқасидан эргаштирар эди. Мен дедим: «Гўё қаровчи кўрганини ўз кўзи билан мушоҳада этгани каби»,

У ақл кўзи билан барча
ишлар оқибатининг
мушоҳидидир.
Агар у бирор нарсани
амр қилса ёки бир нарсага
ишорат

қилса, у ундан асло қайтмасди ёки у бирор нарсага қасдланса, беқарорлик, енгилтаклик ва сусткашликка мансуб бўлмаслик учун ўз қатъияти жиловини у нарсадан сира бурмасди. Мен дедим:

Агар у бир сўз айтса ёки
бир нарсага ишорат қилса,
Унинг амрини шу [иш]
хусусида узил-кесил фармон
деб билавер.

Унинг лақабларини қўшганларида Темурни етти иқлим соҳибқирони, еру сувни идора қиладиган (зот), подшоҳлару султонлар жаҳонгири деб атардилар.

Ҳикоя қилишларича, қозилар қозиси Валиуддин Абдураҳмон Ибн Халдун моликий мазҳаби бўйича Мисрда қозилар қозиси бўлиб, ажойиб тарих муаллифи эди. Билимдон закийлар ва ростгўй адиблардан ҳисобланиб, ушбу тарих лафзию маъносидан воқиф бўлганлардан бирининг менга зикр қилишича, бу тарих тасниfида Ибн Халдун ғаройиб (бир) услубдан юрган, аммо мен ўзим бу (китоб)ни кўрмаганман.

Ибн Халдун ислом аскарлари билан бирга Шомга келган бўлиб, (лекин) аскарлар орқаларини ўгириб қочганларида тақдир уни Темур чангалига илинтирган эди, Темур суҳбатида бўлиб, синашта бўлгач, Ибн Халдун мажлисларнинг бирида унга:

— Азбаройи худо, э Мавлона Амир! Дунё фатҳларининг калити бўлган қўлингдан (менга) бергин, мен уни ўпиш шарафига муяссар бўлай, —деди. Темур уни ўз суҳбатига олишни ирода этганда у араб подшоҳлари тарихидан бир ҳикояни Темурга нақл қилган бўлиб — Темур эса тарихларни ўқитиб эшитишга ниҳоятда ишқибоз эди — бу нарса уни ғоят даражада ажаблантириб, (шу туфайли) Темур Ибн Халдуннинг ўз суҳбатида бўлишини рағбат этганди — у (яна) Темурга: «Э Мавлоно Амир! Миср сендан ўзга ноиб ҳукмидан, ёинки унда фақат сенинг амрингдан бошқа амр жорий бўлишидан хориждур. Сенга баробар келадиган (кимса) менинг насли насабим, аҳлию авлодим, ватану мамлакатим, дўсту биродарларим, хешу ақраболарим, одамлар подшоҳлари тугул барча орқаю бош, балки бутун инсоният орасида ҳам йўқдир. Чунки улар ҳаммалари бўҳтонлик қорнида (ов бўлиб) тутилиб қолганлар. Мен фақат ўз умримнинг (беҳуда) ўтиб, ўз давримнинг (бефайз) кетганига ачиниб, афсусланаман. (Ўтган умрим) қандай қилиб сенинг хизматингдан ўзганинг хизматида ўтди? Нега менинг кўзларим сенинг сиймонг нурларини ўзига сурма қилиб сурмади? Лекин қазо ўткинчидир. Энди мен ҳақиқатни мажозга алмаштираман. Шоирнинг ушбу сўзларини тилимда такрорлаш мени қанчалик завқлантиради:

Бу ҳаракатинг эвазига
тангри сенга яхши сийлов
ато қилсин.
Лекин сен [менинг] охирги
пайтимга тўғри келиб
қолдинг.

Майли, сенинг паноҳингда қайтадан иккинчи умримни бошлайман, сенинг кўланкангдан мени узоқлаштиришга замонга тажовуз қилдирмайман. Боқий умримни (сенинг) хизматингга бағишлаб, зое кетган умримни топиб, сенинг қуюшқонингга маҳкам ёпишиб оламан. Ушбу вақтни ҳаётимнинг энг азизи, (эришган) мартабамнинг энг олийси, ҳолатимнинг энг шарафлиси деб ҳисоблайман. Лекин фақат мени — улар йўлида умримни хазон қилган, (улар) таснифида ўз илмларим жавҳарини сарф этган, уларни тартиб билан битишда кечани бедорликда, кундузни ташналикда ўтказган нарсаларим — китобларим қаддимни букмоқдалар. Мен уларда дунё тарихининг ибтидосидан зикр айлаб, шарқу ғарб подшоҳлари сийратларини (тўла-тўкис) баён қилдим. Агар мен уларни қўлга киритсам, (мен) сени у (подшоҳ)лар шодасининг инжуси қилиб, улар жавҳарининг сараси ўрнига қўярдим. Сенинг сийратларинг билан улар даври хилъатларини безаб, улар асрлари пешонасига (сенинг) давлатингни тўлин ой мисоли тасвирлардим. «Чунки сен марду майдонлар отаси, жангу жадал зулматли майдонларидан шарқу ғарбга ўз зафар ойини порлатувчисан; ҳар бир вали тилида кашф қилинувчисан, амирил-мўмининн Алига мансуб қилинган жафр ва зиж илмларида ишора қилинган киши ҳамда охир замонда мунтазир бўлинадиган соҳибқирон ҳам сенсан». У (китоб)лар Қоҳирада бўлиб, агар мен уларни қўлга киритсам, сенинг узангингдан асло ажралмайман ва остонангдан (бир қадам ҳам) жилмайман. Тангрига ҳамд бўлсинки, менинг қийматимни биладиган, хизматимни қадрлайдиган ва ҳурматимни ўрнига қўядиган кишини менга ато қилди»,— деб (яна) қалбларни титратувчи фасоҳатли, чиройли, балоғатли, кишини мафтун этиб, ақлини олувчи қалбаки гаплар қилди.

Шунда қувончдан Темурнинг аъзойи-бадани титраб, шодлигидан бутун вужуди ўйноқлади. Бу гаплар Темурга ёқиб, тарихлар ва подшоҳлар сийратлари ҳақидаги китобларга ишқибозлигини қўзғади. Ибн Халдун зикр қилган подшоҳлар аҳволларини билишга Темурни маҳлиё этиб, ниҳоят ушбу ажойиб баён сеҳридан у мафтун бўлиб, лол қотиб қолди. Сўнгра Темур ўз одатию феълига кўра Ибн Халдундан Мағриб шаҳарлари ва ерлари васфини сўраб, унинг мавзеъларию йўллари, қишлоқларию сўқмоқлари, қабилаю халқларини (батафсил), аниқ баёнлаб беришини сўради. Бундан мақсад Ибн Халдунни имтиҳон қилиш бўлиб, Темур бу нарсаларга муҳтож эмас эди, чунки унинг тасаввури хазиналарида бутун мамлакатлар суратлари мавжуд эди. Бу билан Темур Ибн Халдун илми миқдорини билиб, унинг ўзига нисбатан муомаласининг самимий ёки қалбакилигини таҳқиқ этмоқни истади. Шунда Ибн Халдун бунинг ҳаммасини тили учида тургандек, гўё ўтирган жойида кўриб, мушоҳада этаётгандек, (бирма-бир) ҳикоя қилиб берди. Бу масалаларни бошдан-охир у худди Темур хотиридагидек шарҳлади.

Кейин Темур унга:

— Қандай қилиб мени ва Бухтаннасрни улуғ подшоҳлари қаторида зикр қиласан? Ҳолбуки, биз насабда у фахрли ўринларга эришганимиз йўқ, — деди. — Биз арилар раҳбаридай эмасмиз-ку, нега энди сен бизни улуғ зотлар билан баробар кўрасан?

Ибн Халдун унга:

— Бадоатли ишларингиз сизларни ўша юқори мартабаларга лойиқ кўради, — деди.

Темурга бу сўзлар ёқиб қолиб, у ўз жамоасига:

— Унга иқтидо қилинглар, у (сизга) имом, — деди.

Сўнгра Темур қози мамлакатида бўлган воқеаларни ва араб подшоҳлари ва улар қўшинлари ўртасида бўлган можарони ҳикоя қила бошлади. Кейин унга одамлар ҳақидаги хабарларни гапиришда давом этиб, ҳатто қозига мансуб кишилар ва унинг аводлари хабарларини ҳам зикр қилди. Шунда қози Темур баёнидан ҳайратга тушиб: «Шайтон ўз дўстларига, албатта, ваҳий келтирар экан», — деди. Кейин Темур Ибн Халдун билан уни Қоҳирага бориб, ўз аҳлию болалари ҳамда ажойиб китобларини олиб, фақат йўл масофасидан бошқа нарсага вақт сарфламасдан, чексиз орзуумидлар, олийжаноб, ишончли ваъдага амин бўлган ҳолда унинг ҳузурига қайтиши тўғрисида аҳдлашди. Натижада Ибн Халдун Сафад томон равона бўлиб, ўша машаққатдан ором топди.

Арабчадан Убайдулло УВАТОВ таржимаси.

БОБОКАЛОН РУҲИГА ТАЪЗИМ

ШАҲРИСАБЗ. 8 апрель. [Мухбиримиз Ҳаким САТТОРИ телефон орқали хабар қилади].

Қадимий ва ҳамиша навқирон бу шаҳар бугун байрам либосида. Бобомиз Амир Темурнинг 656 йиллик тўйини нишонлаш учун мустақил Ўзбекистонимизнинг турли вилоятларидан меҳмонлар келишган. Улар худди шу сана муносабати билан ўтадиган республика илмий-амалий анжуманида иштирок этдилар.

Анжуман қатнашчилари эрталаб соҳибқирон номи билан аталувчи боққа ташриф буюриб, эсдалик учун дарахт кўчатлари ўтқаздилар. Кейин эса машҳур Оқсарой қаршисида жаҳонгирга ўрнатиладиган ҳайкал пойдеворига ғишт қўйиш маросимида қатнашдилар ва улуғ Амир руҳига таъзим этдилар.

Шундан сўнг район ҳокими маҳкамасининг мажлислар залида илмий-амалий анжуман иш бошлади. Тошкент, Самарқанд шаҳарларидан ташриф буюрган йирик тарихчи, адабиётчи олимлар Темур ва унинг даври адабиёти, фани ҳамда санъати юзасидан маърузалар қилдилар. Аҳмадали Асқаров, Абдуқодир Ҳайитметов, Асомиддин Ўринбоев, Ашраф Аҳмедов, Ҳамидулло Султонов, Убайдулло Уватов ва бошқа йирик мутахассисларнинг чиқишлари эътибор билан тингланди.

Йиғилиш давомида кўплаб меҳмонлар ва маҳаллий фуқаролар Амир Темур фондига ўз ҳисобларидан ҳадялар ўтказишди. Кечки пайт шаҳар ҳаваскор ёшлари томонидан тайёрланган «Амир Темур саройида тўй» деган томоша намойиш қилинди.

Буюк бобокалонимиз Амир Темур таваллудига бағишланган маросимлар жумҳуриятимизнинг Тошкент, Самарқанд, Бухоро ва бошқа шаҳарларида ҳам давом этмоқда.

«ЗАФАРНОМА»

1402 йили Темур Низомуддин Шомийга ўзининг тарихини аниқ ва содда тилда ёзишни буюрган. Низомуддин Шомий бу асарни 1402—1404 йиллар орасида ёзиб тамомлаган. Асар буюк жаҳонгирнинг ҳокимият тепасига келишидан (1370 йилдан) то 1404 йилгача бўлган воқеаларни ўз ичига олади. «Зафарнома» содда тилда, равон услубда ёзилган; фактик материалга бой. Асар Ўрта Осиё, Қозоғистон, Яқин ва Ўрта Шарқ мамлакатларининг XIV асрнинг иккинчи ярми ва XV аср бошларидаги ижтимоий-сиёсий тарихини ўрганишда муҳим ва ишончли манбалардан бири ҳисобланади.

«Зафарнома»нинг қўлёзма нусхалари Ереван, Матндорон, Англия, Франция, Ироқ ва Туркиядаги кутубхоналарда сақланмоқда. Асарнинг матни 1937 ва 1957 йилларда Прагада чоп этилган. Унинг туркча — усмонлича тўла таржимаси (1949 й.) ҳам бор.

(Б. А. АҲМЕДОВ, «Ўзбекистон халқлари тарихи манбалари», 1991 й.).

ВОДИЙЛАРНИ ЯЁВ КЕЗГАНДА

«ХАЛҚ СЎЗИ» МУХБИРЛАРИ ХАБАР ҚИЛАДИЛАР

«МАДРАСАТУЛ ИЙМОН»

● ЎШ. Шу ном билан ўзбек тилида чоп этила бошланган рўзнома вилоят «Ўш садоси» газетаси қошида ташкил этилган кичик корхонанинг ахборот-тижорат иловасидир.

Янги нашрнинг асосий мақсади — мусулмонларни ислом таълимотидан, иймондан, муқаддас китоб — Қуръони карим ҳамда пайғамбаримиз Муҳаммад алайҳиссаломнинг ҳадисларидан воқиф этиб бориш. Рўзнома орқали муштарийлар араб алифбосидан ҳам сабоқ олишлари мумкин.

МИЛЛИЙ ГВАРДИЯ

● БИШКЕК. Қирғизистонда миллий гвардия ташкил этилмоқда.

800 кишидан иборат гвардияга миллати, эътиқодидан қатъий назар, Қирғизистон фуқароси бўлган офицерлар танлов йўли билан олинмоқдалар. Миллий гвардиянинг асосий мақсади мудофаа бўлиб, у Қирғизистон Президенти хавфсизлигини, ҳукумат биноларини қўриқлайди.

Раҳим КАРИМОВ,

ЛАТВИЯЛИКЛАР ЎРГАТИШАДИ

● ТОШКЕНТ. «Учқун» тўқув-атторлик бирлашмаси цехларида Италиядан келтирилган дастгоҳлар ўрнатилди.

Яқинда бирлашма «Фантазия» дея аталувчи колготки тўқийдиган 100 та ускуна олган эди. Техниканинг тилини тушунишга ҳаракат қилмаган киши унда ишлолмайди. Шу боис Латвиядан муҳандислар таклиф этилди. Улар корхона ишчиларига тўқиш сирларини ўргатишади.

Исматилла ТОШЕВ,

МУКОФОТГА — ҲАЖ САФАРИ

Мовароуннаҳр мусулмонлари идораси минтақамиз қалам аҳлини исломий кўрик-танловда иштирок этишга даъват қилади.

Кейинги йилларда зиёлилар, хусусан, адиблар, шоирлар, журналистлар орасида Ислом дини асосларини, тарихини ўрганиш, талқин қилиш ва тарғиб этишга интилиш ортиб бораётганини, Ислом мавзуида асарлар яратилаётганини ҳисобга олиб, бу соҳада ижод қилишга қўл урган қалам аҳлини рағбатлантириш мақсадида Мовароуннаҳр мусулмонлари идораси шу кундан эътиборан энг яхши бадиий, публицистик асарлар учун кўрик-танлов эълон қилади. Кўрик-танловда 1990 йилдан 1992 йил 1 майигача матбуотда эълон қилинган ёки нашрга туширилган асарларнинг қўлёзмалари (3 нусхада), радио ва телевизордаги чиқишларнинг матнлари тавсия этилиши мумкин. Ғолиблар бу йилги ҳаж сафарига текин йўлланма билан тақдирланадилар.

Асарлар 1992 йил майнинг 10-кунигача Мовароуннаҳр мусулмонлари идорасининг «Мовароуннаҳр» нашриётига (17-хона) топширилиши лозим.

Қўшимча маълумот учун 40-08-23, 40-08-24, 40-05-19 рақамларига сим қоқишингиз мумкин.

Венгриялик рассомлар — Балаш Гатс ва Имре Пачан Самарқанд шаҳрида кўргазма очиш ниятида «Жигули» автомашинасида узоқ йўл босиб келишди. Меҳмонлар шаҳарнинг қадимий обидаларидан ҳайратга тушишганини яшириб ўтиришмади. Биз гўё махсус безатилган музейга келгандек бўлдик, дейишди улар. Рассомлар кўргазмалари ватанларидан бўлак АҚШ ва Францияда ташкил қилинган эди. Энди эса самарқандлик санъат мухлислари можорлик рангтасвир усталарининг асарларидан баҳраманд бўлишади.

СУРАТДА: (чапдан ўнгга) музей директори Анатолий Ионесов, рассомлар Б. Гатс ва И. Пачан.

Р. ҒАФУРОВ суратга олган. (ЎзА).

Тил тақдири—эл тақдири

ЎЗ ҚАДРИНИ БИЛМАГАН...

Давлат тили ҳақидаги қонун қабул қилинганига 2 йилдан ошди. Ўтган давр ичида баъзи жойларда бу борада сезиларли ўзгаришлар бўлмоқдаким, буни Она диёримизнинг мустақиллик йўлидаги собит қадамларидан, деб қарамоқ керак. Лекин афсуслар бўлсинким, мустақиллик пойдевори қурилаётган ҳозирги кунда тил масаласига бефарқ қаровчилар ҳам оз эмас. Масалан, Тошкент Давлат Техника дорилфунуни қошидаги тайёрасозлик факультетида давлат тили ҳақидаги қонуннинг қай даражада амалга оширилаётганини тавсиф этмоқчиман.

Зиёлилар маскани бўлган бу факультетга кириб қолсангиз, девордаги жиҳозларга кўзингиз тушиб кўнглингиз беҳузур бўлади. Барча деворий тахталардаги рус тилида битилган маълумотномалар, лавҳалар ҳамон «менга тегиб кўрчи» деяётгандек. Агар нима сабабдан давлат тилида ёзилмади, десангиз қуйидаги баҳонани эшитасиз: «Ўзбек тилида ёзувчи йўқ, ёки рус гуруҳларида ўқийдиган талабалар эълон мазмунига тушунмай қолишади».

Наҳотки? Эълонни ёзувчи шахсга ўзбек тилидаги хат берилса бас, ҳаттот ёзиб ташлайверади. Қонунга кўра, рус тилида машғулот ўтиладиган гуруҳларда ўзбек тили ўқитилмоқда, бу тилдан давлат имтиҳони ҳам топширилади, шундай экан, нима учун «тушунмай қолишади», деб уларни ҳимоя қилиш керак?

Натижада факультетдаги (декан К. Усмонов, ўқув ишлар бўйича ўринбосарлар Х. Орифжонов ва А. Ёқубов) етти кафедрадан олтитасида ўзбек миллатли мудирлар бўлатуриб, улар раҳбарлик қилаётган кафедраларда Давлат тили ҳақидаги қонун моддалари ҳамон бажарилмай келмоқда. Фақат Н. Ортиқов мудирлик қилаётган «Тайёра конструкцияси ва уни лойиҳалаш» кафедрасида барча маълумотномалар, лавҳалар ўзбек тилида ёзилган, холос.

Факультет бўйича буйруқ ва фармойишлар, машғулот жадваллари, ўқув жадваллари ҳанузгача рус тилида ёзилмоқда. Давлат тили ҳақидаги қонуннинг бажарилиши фақат бир марта илмий кенгаш йиғилишида муҳокама қилинган. Лекин бу йиғилишда ҳам аҳволни ўзгартириш учун бирон бир қатъий қарор қабул қилинмади. Натижада рус тилида сўзлашувчи ходимлар тил ўрганишга қизиқмай қўйдилар, ҳозир тил ўргатиш гуруҳлари ҳам ишламаётир.

Балки ушбу мақолани ўқиб туриб, «ўзинг нима каромат кўрсатдинг», — дерсиз? Мен шахсан маъмуриятга ўз хизматимни таклиф этдим. Лекин меҳнатларим зое кетди. Факультетда 112 нафар профессор-ўқитувчилардан 84 киши ўзбек бўлатуриб, бу ҳолатга лоқайд қараб келишмоқда. Халқимизда «ўз қадрини билмаган эл қадрини на билсин?» — деган мақол бор. Наҳотки, ўзлигимизни тиклаш имконияти бўлган ҳозирги кунда шунчалар бефарқ бўлсак?! Улар учун «Ҳой зиёлилар, ғафлат уйқусидан уйғон!» деган қарор лозиммикан?!

Тўлқин ҚОДИРОВ, доцент.

Абдулла Қодирийни мутолаа қилганда

ОГОҲ ЭТИЛГАН ХАЛҚ

Мен бу ҳақда ёзмоқчи эмасдим.

Бошимиздан кечирган 16 январь — қонли пайшанба воқеаларининг рутубатли таассуроти хаёлимни ҳамон банд этар экан, тасодифан қўлимга улуғ адиб А. Қодирийнинг «Ўтган кунлар» рўмони тушиб қолди...

Мен бўлиб ўтган воқеага сиёсий баҳо бермоқчи ёки ундай баҳони талаб қилмоқчи эмасман. 17 январь митингида кузатганим шу бўлдики, талабалар кўзларида маъносиз телбалик ва шу телбалик уларнинг ақл-ҳушини ғижимлаб турар, улар бирор йўриқчига муҳтож, агар шундай йўриқчи чиқса...

Аскарият талабаларнинг кўзларида лоқайдликни кўрдим ва яна талабаларга таътил эълон қилиниб, сессия баҳолари имтиҳонсиз қўйилишини эшитиб кўп талабаларнинг суюнишганини ҳам эшитдим... Шунда ўйладим, булар пора билан ўқишга кирган маънавиятсизлар. Афсуски, улар кўп! «Ўзинг пиширган шўрвани ўзинг ич!» — дедим хаёлан ёшлар билан муомала тилини топа олмаётган нўноқ раҳбарга узоқдан нигоҳимни қадаб.

17 январь митингидаги лойқа руҳий ҳолатда гарангсиб турган талабаларнинг эсига бирдан мусулмончилик (!) келди. Етмишта томирим тортилиб, юрагим сесканди. «Қонда ўзлик уйғонди»...

«Ким жаноза ўқишни билади?» Бир дақиқа саросималикдан «уҳ» дедим. Йўқ, топилди. Қурбонларга жаноза ўқилди.

Хотирам билан сизни зериктирмайди-да, қўлимдаги «Ўтган кунлар»нинг айрим бобларини сизга эслатишга ҳаракат қилай. Худоёрхон халққа кўп зулм этаётган қипчоқ Мусулмонқул (қайнатаси) балосидан қутулиш учун чора излайди. Тошкент беги ва аъёнлари билан келишиб, Мусулмонқулни ўртадан кўтариб ташламоқчи бўлади. Халқпарвар Нурмуҳаммад ҳам бунга ризолик беради. Тошкентда хонга қарши сохта ҳаракат қўзғатилади ва бундан хабар топган Худоёрхон Мусулмонқул билан Тошкентни бўйсундиришга отланади. Мусулмонқул ҳийла ила орадан кўтариб ташланади. Худоёрхон унинг устига Утаббойни мингбоши сайлайди. Ҳар бало мана шундан бошланади.

Мусулмонқул лавозимига кўз тиккан тошкентлик Ниёз қушбеги мансаб учун ўзига тобе аъёнлар билан қипчоққа қирғин фитнасини маслаҳат қилмоқчи бўлади. Қирғин баҳонасида Утаббой, Алимқул каби мансабдор қипчоқлар йўқ қилиниши, уларнинг амал курсилари бўш қолиши мумкинлигини (албатта ўзларига!) ўйлайди. Мажлисга қистов билан келган Юсуфбек ҳожи «Ниёз қушбегининг барча кинаси Ўтаббойнинг мингбоши белгиланган кунидан бошланганини...» англайди. Уларнинг ҳеч ҳайиқмай бутун бир қипчоқни қириш ҳақидаги мулоҳазалари Юсуфбек ҳожини олов қилиб ёқади:

«Мен ҳеч бир вақт инкор қилолмайманки, ёлғиз ўз ғарази йўлида иш қилувчи палид кишилар қипчоқлар орасида бор бўлганидек, бизда ҳам йўқ эмас...

...Биродарлар, ўрис аскарлари ўз ичимиздан чиқадиган фитна-фасодни кутиб дарбозамиз тагида (Оқмасжидда) қўр тўкиб ётибди. Шундай машҳар каби бир кунда биз чин ёвга берадирган кучимизни ўз қўлимиз билан ўлдирсак, сен фалон деб қирилишсак, ҳолимиз нима бўладур? Бу тўғрида ҳам фикр қилувчиларимиз борми? Кунларимизнинг кофир қўлига қолиши тўғрисида ҳам ўйлаймизми ёки бунга қарши ҳозирлик кўриб қўйғонимизми?!»

Юсуфбек ҳожи кўз ёшларини артиб давом этади: «Сиз ўз қипчоғингиз учун қабр қазиган фурсатда сизга иккинчилар тобут чопадур. Сиз дунёда ўзингизнинг ягона душманингиз қилиб қипчоқни кўрсангиз мен бошқа ёвни ҳар замон ўз яқинимга етган кўраман! («Ўтган кунлар» 1974 йил 283-бет).

Минг афсуски, Юсуфбек ҳожини у жоҳил кимсалар «кўкнори ичган»га чиқарадилар. Қирғин уюштирилади. Икки турк қавми бир-бирини отиб қиради... Натижа нима бўлди?

Тарихчилар буни яхши билишади, лекин шу вақтгача айтмай чидаб келишди. Халқимизнинг «оломон»лиги Юсуфбек ҳожига ўхшаш зиёлиларга кўп панд берди. Чор босқини, Ленин бошчилигидаги «қизил» босқин ҳақида гапирмасам ҳам бўлар. Халқимиз ўз фидойи ўғлонлари атрофида бирлаша олмади. Шунинг учун ҳам уни зиёлиларимиз 24-йилги сиёсат қаршисида ожиз эдилар. Уларнинг дардлари бадиий сўз воситасида халққа етиб бора бошлади. Худди шу йилларда ёзилган «Ўтган кунлар»ни варақлаймиз. Китобнинг «Ёзувчидан» деган жойидаги мана бу калималарни ўқиймиз: «Ёдгорбек (Отабек ва Кумушнинг фарзанди У. С.) ушбу асрнинг ўн тўққиз ва йигирманчи очлик йиллари миёнасида вафот қилиб, ундан икки ўғил қолибдир. Ўғилларидан биттаси бу кунда Марғилоннинг масъул ишчиларидан бўлиб, иккинчиси Фарғона босмачилари орасида экан...»

Ўйлаб кўрсангиз, рўмоннинг умумий ғояси, унда тасвирланган давр, хотималанган образлар тақдирига бу маълумотнинг алоқаси йўқдай. Аммо алоқаси бор!

Рўмоннинг бош ғоясини, А. Қодирийнинг дардини очишда мана шу маълумот калитдек бир гап. Отабекнинг Ёдгори очликдан ўлди. Маълумки, 1919 йилги очлик босмачиликни тугатиш учун махсус уюштирилган эди. Энг даҳшатлиси Ёдгорнинг бир ўғли масъул ишда (демакки, қизиллар сафида), иккинчиси босмачилар билан бирга!

Мулоҳаза қилинг, туғишган ака-укани бир-бирига ёв қилиб қўйган омил нима? Инқилоб, қизил босқин!

А. Қодирий ўзи яшаб турган давр, бир-бирини қираётган миллат фожиасининг сабабларини XIX асрнинг 40-йилларидан, яъни икки турк — ўзбек ва қипчоқ «дарбозамиз тагида» пойлаб ётган душманга қарамай бир-бирини қираётганда бу қирғин тагида мансабпарастлик, дунёпарастлик деган энг бадбин туйғулар ётганида, Юсуфбек ҳожи алам чекканда уни «кўкнорихўр»га чиқарган жоҳиллар кулганида кўрган эди ва ўз идеали — Отабекни ҳақиқий ёвга қарши Авлиёотадаги урушда шаҳид кетказган эди!

А. Қодирий халқ фожиасини (яъни Отабек авлоди фожиасини) миллий ўзни англамасликда, деб халқни огоҳ этганида уни ҳеч ким тушунмади, муҳаббат қиссасидаги рўмон деб ўқишди.

Рўмоннинг ғоявий ташвиқини тушуниб қолишган сиёсатдонлар Қодирийни, «Ёрқиной»ни ёзган Чўлпонни, «Абулфайзхон» муаллифи Фитратни жисмонан йўқ қилдилар. «Шайтонлар»ни ёзиб, Русияни болшевик балосидан огоҳлантирган Достоевскийдай, бу элпарвар сиймолар ҳам Халқни ва бугунги Талабалар шаҳарчасида ўз ёшлари — келажагини отганларни ҳам маънавий фожиадан огоҳ этган эдилар!

Бирин-кетин улуғ боболаримизнинг қиёфалари хаёлимда жонланади:

Турди Фароғий тўқсон тўққиз уруғ беклари, кенглик — тенглик қилинг, бир ёқадан бош чиқаринг деб куйинади...

Ҳазрат Навоийнинг ғафлат босган Ҳусайин Бойқарога қарши қилич тутиб турган шаҳзода Бадиуззамонга насиҳат қилиб турган қиёфаси...

Қорахоний ва қорахитой (иккови ҳам турк) қирғинларини кўриб, юрак-бағри доғ, Оллоҳга муножот қилаётган Хожа Аҳмад Яссавий:

Кун кўрмаган эсиз маҳбуб моҳпоралар,
Юраклари қўрқиб бўлди садпоралар,
Дардларига даво топмай бечоралар
Мунглиғ бўлиб золимга хор бўлди, кўринг.

У ёғи турк хоқонлиги битикларида ҳам мансаб-тахт ва шоҳнинг элат ҳақидаги куйинчак ўгитлари...

Ва А. Қодирий қиёфасидаги Юсуфбек ҳожининг дилўртар сўзлари:

«Иттифоқ нима эканини билмаган, ёлғиз ўз манфаати, шахсияси йўлида, бир-бирини еб, ичган мансабпараст, дунёпараст ва шуҳратпараст мутаҳамлар Туркистон тупроғидан йўқолмай туриб, бизнинг одам бўлишимизга ақлим етмай қолди... Биз шу ҳолда кетадиган, бир-биримизнинг тегимизга сув қуядирган бўлсак, яқиндирки, ўрис истибдоди ўзиратпараст муттаҳамлар Туркистонимизни булғотар ва биз бўлсак ўз қўлимиз билан келгувси наслимизнинг бўйнига ўрис бўйинтуруғини кийдирган бўлармиз. Ўз наслимиз ўз қўли билан кофир қўлига тутқин қилиб топширғувчи — биз, кўр ва ақлсиз оталарга худонинг лаънати албатта тушар, ўғлим! Боболарнинг муқаддас гавдаси мадфун Туркистонимизни тўнғизхона қилишга ҳозирланган биз итлар яратувчининг қаҳрига албатта йўлиқармиз! Темур Кўрогон каби доҳиларнинг, Мирзо Бобур каби фотиҳларнинг, Фаробий, Улуғбек ва ибн Сино каби олимларнинг ўсиб-унган ва нашъу намо қилғонлари бир ўлкани ҳалокат чуқурига қараб судрағувчи, албатта, тангрининг қаҳрига сазовор, ўғлим! Гуноҳсиз бечораларни бўғизлаб, болаларини етим, хоналарини вайрон қилғувчи золимлар — қуртлар ва қушлар, ердан ўсиб чиққан гиёҳар қарғишига нишонадир, ўғлим!!! Кўчирма рўмоннинг 1926 йилги нашридан олинди, 301-бет).

Миллат бўлиб шаклланган халқларга қарайман (улар митинг қилиб чиқишганида миршаблари ўққа тутишмаган, халқ билан бирга бўлиб кетган эди), наҳот бу йўл шунчалар қонли! Наҳот ўзбек-туркнинг шунча тўккан қони ҳали унинг миллат бўлишига арзимаса!..

Юсуфбек ҳожининг аччиқ сўзлари менга айтилаётгандек. Кошки ҳар бир ўзбек у аламли сўзларини ўз юрагига «санчса» эди: юракдаги улуғ бир эзгу туйғу уйғонса, туйғуким, 17 январь куни талабалар кўзларига бир дақиқалик улуғ руҳий англанишлик келтирган мусулмончилик! Шундагина боболар руҳи шод бўлади.

«Ўтган кунлар»ни мутолаа қилаяпман. Сиз ҳам у нурли китобни бир варақланг. У севги саргузаштидангина иборат эмас! У тарих ва дунёни мушоҳада қилиш, англаш санъати!

Шарқда боболар руҳини уларга ҳайкаллар қўйиш билан эмас, уларнинг армонларини ушалтириш, эзгу ниятларини амалга ошириш билан шод этишади! Бунинг учун уларни тушуниш, ўзликни англаш керак. Сўнг биз улуғ миллат сафига кирамиз!

Изтироб чекиб, сиёсий талатўпларни кузатиб, туманли, йўлсиз руҳият иқлимида юрганимда, тасодифан қўлимга «Ўтган кунлар» тушиб қолди. Ўтган кунларимни мушоҳада қила бошладим. Ўзимга ойдинлашгандай туюлган фикрларимни ёзмасам бўлмаслигини англадим ва яна хаёлимнинг бир уйдирмасидан чўчиб кетдим: Худога шукр, менинг қўлимга «Ўтган кунлар» тушди, лекин бошқа бир тенгдошим қўлига тасодифан... қурол тушиб қолса нетамиз?!

Улуғбек СУЛТОН, Тошкент давлат университетининг толиби.

ЛЕНИН ОРДЕНИНГИЗ ЙЎҚМИ?

АГАР борди-ю бўлса, эҳтиёт чораларини кўриб қўйинг. Уни ўғирлашлари ёки сизни алдаб олиб қўйишлари мумкин.

Март кунларининг бирида Қайроққум шаҳрининг Адрасмон қўрғонида яшовчи нафақахўр И. Мўминова уйига икки нотаниш киши кириб келди. Улар ўзларини ижроком ходимлари деб таништирдилар ва ҳукумат мукофотларини йиғиб юрганликларини айтишди. Уларнинг гапига лаққа ишонган кекса аёл Социалистик Меҳнат Қаҳрамони Олтин медалини, Ленин ордени ва «Меҳнатда ўрнак кўрсатганлиги учун» медалини ўз қўли билан олиб чиқиб берди. «Ижроком ходимлари» бутунлай дом-дараксиз ғойиб бўлишди.

Ҳозир Ленинобод вилояти шаҳару қишлоқларида ҳукумат мукофотларини алдаб олишлар ёки биронта камчил буюмга алмашиш ҳоллари юз бериб турибди. Мукофот эгалари эса чайқовда Ленин орденининг 25 минг сўм, иккинчи жаҳон уруши медалларининг 2—3 минг сўм туришини билишмайдида.

Ўринбой УСМОН, «Халқ сўзи»нинг Хўжанддаги махсус мухбири.

ЭШИТМАДИМ ДЕМАНГЛАР!

ОРОЛ ВА ОРОЛБЎЙИНИ ҲИМОЯ ҚИЛИШ КОМИТЕТИ

«АМУДАРЁ-92» САФАРИ

Шу йилнинг 1—12 июнь кунлари Сурхондарё, Қашқадарё, Бухоро вилоятлари ва Қорақалпоғистон Республикасида «Амударё-92» илмий-хайрия экспедицияси ўтказилади. Бу тадбир пайтида Амударё сувидан фойдаланиш муаммолари ўрганилади.

Экспедицияда республикалардан мутахассис, олим-экологлар, ёзувчи ва журналистлар иштирок этадилар. Қуйидаги йўналишда иш олиб борилади:

1 — 3 июнь — Сурхондарё вилояти.
4 — 6 июнь — Қашқадарё вилояти.
7 — 12 июнь — Қорақалпоғистон Республикаси.

12 июнь куни Мўйноқ шаҳрида экспедиция хулосасига бағишланган анжуман бўлади.

Шунингдек, мазкур ҳудудларда истиқомат қилаётган аҳолига хайр-эҳсон кўрсатиш назарда тутилмоқда.

Экспедиция хулосалари Ўрта Осиё республикалари ва Қозоғистон ҳукуматларига топширилади.

Таклиф ва истакларни қуйидаги манзилга маълум қилишингизни сўраймиз:

Тошкент шаҳри, Туроб Тўла кўчаси, 1-уй.
Орол ва Оролбўйини ҳимоя қилиш комитети.

• *Ҳар тўғрида* •

МАТТЕУСНИНГ «ОЛТИН ТЎП»ИНИ ЎҒИРЛАШДИ

«ЎҒРИГА мол қаҳатми», деганларидек шу жанг экан. Қаранг, кимсан жаҳонга машҳур немис футболчиси Лотар Маттеуснинг Милан шаҳридан 56 чақирим масофадаги боғли кошонасини ўғрилар шипшийдам қилиб кетишипти. Тақдир [illegible] кўринглик, ўғрилар [illegible] тўлдираётган пайтда моҳир ҳужумчи Клагенфурт шаҳрида ўтаётган ўртоқлик учрашувида рақиблар дарвозасига чиройли тўп киритди. Афсуски, бу тўп Маттеусга бир неча миллион лирга тушди.

Ўғрилар боғли кошонанинг тош деворидан ошиб тушиб, ошхона орқали уйга кирганларида Лотарнинг хотини, Швейцария гўзаллари орасида экс-мисс, Италия [illegible] юлдузи Лолита Морен [illegible] телекўрсатувни томоша қилаётган эди. Қўлларида тўппонча ва автомат қуроллари бор [illegible] дафъатан кириб келишган Лолита нима қилаётганини ўзи ҳам билмаган ҳолда қочишга уринди. Ортидан [illegible]: «Тўхта! Сенга жон [illegible], бизга фақат бойликлар керак», деган бақириқ эшитилди.

Шундан сўнг ўғрилар [illegible] кошонани шипширишга киришдилар. Улардан бири, афтидан машҳур киши бўлса керак, Маттеуснинг 1990 йили Италияда бўлиб ўтган жаҳон футбол чемпионатида қўлга киритган «Олтин тўп»ни олиб, аввалига завқланиб томоша қилди, сўнг бошқа ўлжалар қатори қопга тиқди.

...Ўғрилар мўмай бойликни ортиб ғойиб бўлишган машинанинг рақамини аниқлагунча [illegible] йўқ ҳали. Лолита ниқобли қароқчилар ҳақида умумий маълумотлар беришдан нарига ўтолмади. Аммо полициянинг маълумотларига қараганда карабинерлар тўрт ўғрини безорилар орасидан [illegible].

Мутахассислар «Олтин тўп»ни сотишнинг осон эмаслиги боис, ўғрилар қўлга киритган бойликни бир неча [illegible] масофадаги Швейцария чегарасидан олиб ўтиб кетишган деб тахмин қилмоқдалар.

Маттеуснинг фикрига келсак, энг катта зиён Лолита бошидан кечирган даҳшатдир. Машҳур футболчининг [illegible] тушуниш мумкин. [illegible] олти ойлик ҳомиласи бор эди.

Тошкент давлат университети ректорати, тупроқшунослик факультети жамоаси ва касаба уюшмаси комитети агрокимё кафедрасидаги доценти С. А. Зикриёевга онаси

Зеби САИТОВАнинг

вафот этганлиги муносабати билан чуқур таъзия изҳор қиладилар.

Ўзбекистон Республикаси деҳқончилик-саноат мажмуини моддий-техникавий таъминлаш ва техник тузатиш давлат-кооператив комитети Афғонистон «Барат ЛТД» фирмаси билан ўзбек-афғон қўшма корхонасини (Баратузинтерсервис) ташкил қилди.

Қўшма корхона манзили: 700195, Тошкент шаҳри, Абай кўчаси, 4«а». Телефон: 44-50-61.

МУАССИСЛАР: Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгаши ва Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Вазирлар Маҳкамаси

Бош муҳаррир вазифасини бажарувчи: Анвар ЖУРАБОЕВ.

МАНЗИЛИМИЗ: 700000, ГСП
Тошкент шаҳри, Ленинград кўчаси, 19-уй

Таҳририятга ҳажми 9 бетдан ортиқ мақолалар қабул қилинмайди. Топширилган қўлёзмалар муаллифга қайтарилмайди.

Алоқа учун телефон: 33-07-48.
Индекс: 64608. Буюртма Г—86.

Ўзбекистон Республикаси «Шарқ» нашриёт-матбаачилик концерни. Тошкент шаҳри 700083, Ленинград кўчаси, 32-уй. 100000 нусхада чоп этилади. Босишга топшириш вақти 21.00. Босишга топширилди: 23.16. 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12